

**Univerzita Karlova**

**Filozofická fakulta**

Ústav české literatury a komparatistiky

# **Bakalářská práce**

Michaela Pechová

**Podoby konceptu v kázáních Daniela Nitsche**

Forms of conceit in Daniel Nitsch's sermons

2017

Vedoucí práce: Mgr. Marie Škarpová, Ph.D.

Děkuji Mgr. Marii Škarpové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost, jež mi při psaní bakalářské práce byly poskytnuty.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. 5. 2017

.....  
Michaela Pechová

## **Abstrakt**

Bakalářská práce se zabývá rozbohem dvou vybraných kázání jezuitského kazatele Daniela Nitsche (1651–1709) z postily *Berla královská Jezu Krista* (1709), a to zejména z hlediska jejich příslušnosti k novému umění elokvence (ars nova eloquentiae). Vybranými kázáními jsou kázání na neděli v Devítník a kázání na pátou neděli po Velikonocích. Při rozboru usiluje především o analýzu kompozičních prostředků, jejichž prostřednictvím dochází k propojení jednotlivých částí duchovních promluv. Cílem práce je představit některé z konceptuálních prvků, kterých ve svých kázáních Nitsch užíval.

## **Klíčová slova**

rozbor, kázání, jezuité, nové umění elokvence, kompozice, koncept

## **Abstract**

This bachelor thesis deals with the analysis of two sermons, selected from the postil *Berla královská Jezu Krista* (1709), delivered by a Jesuit preacher Daniel Nitsch (1651–1709), mainly from the perspective of its affiliation to the new Art of Eloquence (ars nova eloquentiae). The two analyzed preachments are the sermon delivered on the Septuagesima Sunday and the preaching from the fifth Sunday after Easter. The analysis concentrates primarily on the compositional devices through which the individual sections of the sermons are connected. The aim of this thesis is to present various conceptual components employed by Nitsch in the preachments.

## **Key words**

analysis, sermons, Jesuits, the new Art of Eloquence, composition, conceit



## OBSAH

<b>1</b>	<b>ÚVOD</b> .....	<b>7</b>
<b>2</b>	<b>KÁZÁNÍ JAKO LITERÁRNÍ ŽÁNŘ</b> .....	<b>10</b>
<b>2.1</b>	<b>FUNKCE A DRUHY KÁZÁNÍ</b> .....	<b>11</b>
2.1.1	<i>Dělení kázání podle příčiny vzniku</i> .....	11
2.1.2	<i>Modelová kázání a reportace, kázání jako „lidová četba“</i> .....	12
<b>2.2</b>	<b>VÝVOJ KAZATELSTVÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ</b> .....	<b>13</b>
<b>3</b>	<b>KONCEPTISMUS, KONCEPTUÁLNÍ KÁZÁNÍ</b> .....	<b>15</b>
<b>3.1</b>	<b>NOVÉ UMĚNÍ ELOKVENCE, KONCEPTISMUS</b> .....	<b>15</b>
<b>3.2</b>	<b>TEORETIKOVÉ KONCEPTISMU</b> .....	<b>16</b>
<b>3.3</b>	<b>KONCEPTISMUS A KAZATELSTVÍ, HUMANISTICKÝ A KONCEPTUÁLNÍ KAZATELSKÝ PROUD</b> .....	<b>16</b>
<b>3.4</b>	<b>PERIODIZACE ČESKÉHO POBĚLOHORSKÉHO KATOLICKÉHO KAZATELSTVÍ 18</b>	
<b>4</b>	<b>DANIEL IGNATIUS NITSCH A JEHO DÍLO</b> .....	<b>20</b>
<b>4.1</b>	<b>NITSCHOVO KAZATELSKÉ DÍLO BERLA KRÁLOVSKÁ JEZU KRISTA</b> .....	<b>20</b>
<b>5</b>	<b>ROZBOR A INTERPRETACE KONCEPTUÁLNÍCH KÁZÁNÍ DANIELA NITSCHÉ</b> .....	<b>22</b>
<b>5.1</b>	<b>CHARAKTERISTIKA KONCEPTUÁLNÍCH KÁZÁNÍ</b> .....	<b>22</b>
5.1.1	<i>Kompozice nekonceptuálních a konceptuálních kázání</i> .....	23
5.1.2	<i>„Vejtahy kázání“ a jejich význam pro konceptuální kázání</i> .....	24
<b>5.2</b>	<b>VÝBĚR KAZATELSKÝCH TEXTŮ, POSTUP A CÍL JEJICH ROZBORU</b> .....	<b>25</b>
<b>5.3</b>	<b>KÁZÁNÍ NA NEDĚLI V DEVÍTNÍK</b> .....	<b>25</b>
5.3.1	<i>Kompozice kázání na neděli v Devítník</i> .....	30
<b>5.4</b>	<b>KÁZÁNÍ NA PÁTOU NEDĚLI PO VELIKONOCÍCH</b> .....	<b>31</b>
5.4.1	<i>Kompozice a způsoby jednotícího principu užití v kázání na pátou neděli po Velikonocích</i> .....	35
<b>5.5</b>	<b>„VEJTAHY“ KÁZÁNÍ NA NEDĚLI V DEVÍTNÍK A NA PÁTOU NEDĚLI PO VELIKONOCÍCH</b> .....	<b>36</b>
<b>6</b>	<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>37</b>

<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>39</b>
<b>PŘÍLOHY.....</b>	<b>41</b>
<b>PŘÍLOHA Č. 1 FOTOKOPIE KÁZÁNÍ NA NEDĚLI V DEVÍTNÍK .....</b>	<b>41</b>
<b>PŘÍLOHA Č. 2 FOTOKOPIE KÁZÁNÍ NA NEDĚLI PÁTOU PO VELIKONOCÍCH.....</b>	<b>47</b>

# 1 Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou kázání, konkrétně kazatelská tvorba jezuita Daniela Nitsche (1651–1709). Příčinou k volbě tohoto tématu je skutečnost, že Nitschova kázání jsou poměrně málo probádaná, naše práce chce tedy být drobným příspěvkem k jejich poznání. Vzhledem k velkému rozsahu Nitschova kazatelského díla, které máme v současné době k dispozici a jež je obsaženo ve dvoudílné sbírce kázání *Berla královská Jezu Krista* (1709), neusilujeme v bakalářské práci o popis všech kázání. V práci se zaměřujeme na rozbor dvou Nitschových evangelních duchovních promluv z hlediska jejich příslušnosti k novému umění elokvence – estetickému hnutí, které se v Evropě začalo objevovat od konce 16. století a jehož základem je komponování textu podle důmyslného konceptu. Tato dvě kázání, jejichž rozboru se v práci věnujeme, představují duchovní promluvy na neděli v Devítník a na neděli pátou po Velikonocích. Cílem naší práce je alespoň zčásti ukázat, jak Nitsch pracoval s konceptem a představit několik konceptuálních prvků, které se v těchto kázáních vyskytují.

V práci nejprve charakterizujeme kázání jako literární žánr, jeho funkce, druhy a vývoj kazatelství na českém území. Dále vysvětlujeme pojmy nové umění elokvence, konceptismus, koncept a jejich vztah ke kazatelství. Pojednáváme též o osobnosti a dílu Daniela Nitsche.

Počátky bádání o české barokní homiletice jsou spjaty s konstituováním české barokistiky ve třicátých letech 20. století. Významnou osobností tohoto období je zejména Josef Vašica, jehož zásadní práci k poznání české barokní literatury, resp. homiletiky představuje kniha *České literární baroko*. Na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století na Vašicu navázal jeho žák František Němec, který se na Vašicův podnět věnoval především kazatelskému dílu Daniela Nitsche (viz dále). K poznání české barokní homiletiky dále výrazně přispěl na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století zvláště Milan Kopecký svou monografií *Starší slezští kazatelé*. Od devadesátých let 20. století se poznání české barokní homiletiky věnuje zejména Miloš Sládek, jenž připravil mj. výbor z českých barokních kázání *Svět je podvodný verbíř*.

Jak jsme již uvedli, Nitschovu kazatelskému dílu zatím nebyla v českém literárněvědném diskursu věnována příliš velká pozornost (s výjimkou Františka Němce, viz dále). Drobně se o Nitschovi, resp. *Berle královské* zmínil v *Dějínách české literatury* Jaroslav Vlček (Vlček 1940: 20). Hlavní část jeho zmínky představují krátké citace z několika kázání, jejichž účelem je doložit tvrzení, že sloh Nitschových kázání se vyznačuje množstvím výčtů,

hromaděním obrazů a stylistickým nadsazováním. Bohužel však neuvádí, ze kterých konkrétních kázání citace pocházejí.

V širších souvislostech homiletického žánru o Nitschově kazatelském díle pojednal Josef Vašica ve zmíněné knize *České literární baroko* (Vašica 1938: 181–187). Prostřednictvím úryvků z několika kázání upozorňuje na zvláštnosti Nitschova stylu, jež dokazují jeho tvůrčí práci s českým jazykem. Jsou jimi např. složitá souvětí, bohatost výrazů, slovní hříčky apod. Z hlediska zpřístupnění Nitschovy tvorby je tato práce významná tím, že zde Vašica v úplném znění uvádí předmluvu k druhému dílu *Berly královské*, v níž Nitsch upozorňuje na široké možnosti vyjádření, jež poskytuje český jazyk, a brání se nařčení, že ve svých kázáních užívá češtinu „oulistně zfalduvanou“ (Nitsch 1709/II: 1). Osobnost Daniela Nitsche Vašica dále zmiňuje v několika studiích věnovaných starší české literatuře, většinou však pouze okrajově. V jedné z nich však *Berlu královskou* řadí mezi nejlepší barokní postily (srov. Vašica 2001: 321).

Více se Nitschovu kazatelskému dílu věnoval František Němec. Jeho monografie *Tematický a stylový rozbor Nitschovy Berly královské* však bohužel zůstala kvůli Němcovu předčasnému úmrtí nedokončena. I přesto dodnes představuje nejucelenější a nejpodrobnější práci o Nitschově díle. Na práci Františka Němce odkazuje Milan Kopecký. V monografii *Starí slezští kazatelé* upozorňuje na vysokou uměleckou kvalitu Nitschových kázání a – stejně jako Josef Vašica – na jeho tvořivou práci s českým jazykem. Pozornost věnuje především Nitschovým přirovnáním, jež dokládá citacemi několika kázání. Uvádí zde též úryvky z *Berly královské* (srov. Kopecký 1970: 53–91).

O Nitschově kazatelské tvorbě nejnověji pojednal Libor Pavera ve své habilitační práci *Kazatel Daniel Nitsch, kapitola z barokní homiletiky*. Nejedná se však o práci původní, neboť její jádro tvoří myšlenky převzaté z Němcovy výše zmíněné nedokončené monografie, jež v době vzniku Paverova textu byla dostupná pouze v podobě fotokopie rukopisu. Na skutečnost, že Pavera ve své habilitační práci bez udání zdroje nadužívá Němcových poznatků a vydává je za vlastní, jako první upozornila Hana Kusáková (2003), dále pak Miloš Sládek (2003) a Martin Svatoš (2004). Z tohoto důvodu zmíněnou Paverovu práci ignorujeme, nečerpáme z ní, ani ji neuvádíme v soupisu použité literatury. Využíváme však toho, že zmíněný text Františka Němce L. Pavera edičně zpřístupnil; stává se hlavním východiskem pro naše rozbor Nitschových kázání.

Postila *Berla královská Jezu Krista* je dosud jako celek dostupná pouze v dobovém tisku z r. 1709, neexistuje její novodobá kritická edice. Edičně zpřístupněna je pouze velmi malá část kázání, většinou v podobě úryvků. Monografie *Starí slezští kazatelé* Milana Kopeckého

obsahuje v transkribované podobě kromě úryvků z Nitschových šestnácti kázání také celé jeho kázání na neděli druhou po Devítníku (Kopecký 1970: 62–91). Ukázku z druhého kázání na neděli sedmou po sv. Duchu přinesla kniha Miloše Sládka *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy* (Sládek 1995: 198–201). Libor Pavera připravil edici celého kázání na druhou neděli po Třech králích a rovněž předmluvy k oběma dílům *Berly královské* (Nitsch 1999).

Z důvodu edičního zpřístupnění pouze malé části textů *Berly královské* pracujeme se starým tiskem, konkrétně exemplářem uloženým v knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. BQ I 56. Pro vlastní potřeby jsme vytvořili pracovní transkribovaný přepis analyzovaných kázání, z něhož pocházejí také úryvky Nitschova textu uvedené v této práci. Při transkripci jsme vycházeli z edičních zásad formulovaných Josefem Vintrem (Vintr 1998). Zároveň jsme k bakalářské práci přiložili fotokopie obou analyzovaných kázání.

## 2 Kázání jako literární žánr<sup>1</sup>

Kázání představuje jeden z nejstarších prozaických žánrů. Počátky kázání nejsou známy, vznik tohoto žánru však bývá obvykle kladen mezi 9. a 5. století př. n. l. do Středomoří a paralelně do staré Indie a Číny. Označení kázání pochází ze staroslověnského slovesa kazati, tj. kázati, napomínati, a staročeského substantiva kázanie, tj. kázání, řeč, oslava, chvála, přikázání, rozkázání; často je pro kázání užíván také termín homilie. Kázání lze definovat jako

„duchovní řeč, která si klade za cíl působit na morálku, náboženské vědomí a vzdělání určitého okruhu posluchačů. (1) V širším křesťanském pojetí je kázání jednou z podstatných součástí bohoslužby, je to veřejné zvěstování a výklad božího slova. (2) V užším vymezení duchovní řeč, která nejen vykládá, ale i mnohostranně rozvíjí slova Písma, přičemž užívá samostatnou logickou konstrukci“ (Sládek 2004: 295).

Primárním cílem kazatele pak není dosáhnout kázáním estetického účinku, důležitější je vliv duchovní promluvy na svědomí posluchačů, jejich poučení a vzdělání, mnohdy též pobavení. Každému z těchto cílů se podřizuje obsah i forma kázání. Pro označení kazatelské produkce se užívá termín homiletika.

O výkladech biblického čtení jakožto součásti nedělního shromáždění křesťanů se objevují zprávy od 2. století. Kázání se šířilo spolu s křesťanskou vírou, bylo jedním z prostředků, kterých misionáři využívali pro obracení lidí na křesťanskou víru. V období raného středověku kazatelská činnost náležela k povinnostem biskupů, kteří ji delegovali na správce jednotlivých farností. Teprve počátkem 13. století se duchovní promluvy dostaly do centra náboženského života. Postupně se kázání jako jediná proměnlivá a též jediná laikům srozumitelná součást liturgie stalo nejdůležitější součástí bohoslužby; někteří kázání připisovali dokonce větší význam než svátostem.

Kázání jsou součástí orální kultury, což do výzkumu kazatelství vnáší několik problémů. Jedním z nich je, že kázání byla zapisována či tištěna spíše výjimečně. Tím se znesnadňuje popis vývoje tohoto žánru, neboť v poměru k tomu, kolik duchovních promluv v průběhu staletí z kazatelen pravidelně zaznívalo, představují dochovaná kázání v tištěné či rukopisné podobě jen nepatrný zlomek celkové homiletické produkce. Tato skutečnost opravňuje k vytváření pouze velmi obecných závěrů.

---

<sup>1</sup> V této kapitole čerpáme z prací Miloše Sládka (2004 a 2005) a Pavla Soukupa (2011 a 2016).

Druhý zásadní problém výzkumu kazatelství spočívá v tom, že není zřejmé, zda byly dochované texty skutečně prosloveny v podobě, v jaké jsou zapsány. S tím úzce souvisí mj. otázka jazyka kázání a vztahu tzv. modelových a živých kázání, o kterých pojednáváme dále (viz kapitolu 2.1.2).

## **2.1 *Funkce a druhy kázání***

### **2.1.1 Dělení kázání podle příčiny vzniku**

V období středověku a raného novověku náležela kázání k nejdůležitějším slovesným dílům, která měla dalekosáhlý vliv. Vedle duchovní písně a modlitby bylo kázání jedním z mála literárních útvarů, se kterým se všechny vrstvy obyvatelstva setkávaly pravidelně po staletí. Duchovní promluvy měly především funkci poučovací, přesvědčovací a uměleckou, důraz na tyto funkce se v různých druzích kázání lišil.

Nedělní kázání, ve kterých byly nejčastěji vysvětlovány nejdůležitější věroučné pravdy a okruhy problémů, měla především funkci poučnou a přesvědčovací. Umění nedělních kazatelů spočívalo v sestavování několikaletých (obvykle tříletých) promyšlených cyklů kázání, v nichž bylo kromě poučnosti a působivosti promluv oceňováno též rozvržení základních témat a poměr zastoupení věroučných a etických otázek.

Jiným druhem byla kázání sváteční, u kterých vzájemná provázanost jednotlivých promluv nebyla tak důležitá jako u kázání nedělních. Důraz na přesvědčovací funkci byl ve svátečních kázáních kladen spíše výjimečně; jejich větší rozsah oproti nedělním promluvám však poskytoval více prostoru pro uplatnění funkce umělecké.

Nedělní a sváteční kázání řadíme spolu s dalšími duchovními promluvami (adventní, postní apod.) ke kázáním ustáleným tradicí a řádem církve. Kritériem tohoto zařazení je příčina vzniku těchto kazatelských textů. Podle příčiny vzniku vydělujeme ještě druhou skupinu, již představují kázání příležitostná<sup>2</sup> (pohřební, svatební, primiční apod.). V případě některých příležitostných kázání (např. při kněžských primicích a sekundicích či při vstupu do řádu) byl hlavní důraz kladen na funkci uměleckou a též zábavnou. Pouze okrajově se zde uplatňovala

---

<sup>2</sup> Miloš Sládek upozorňuje na uvádění svátečních a příležitostných kázání v některých literárněhistorických studiích jako jednoho celku, jež má opodstatnění v tom, že většina svátečních a příležitostných promluv bývala v 17. a 18. století označována společným termínem chvalořeči (srov. Sládek 2005: 15).

poučná funkce, která však mohla vystoupit do popředí např. v pohřebních kázáních, v nichž kazateli poskytovala příležitost poučit posluchače o lidské smrtelnosti apod.<sup>3</sup>

### 2.1.2 Modelová kázání a reportace, kázání jako „lidová četba“

Ve středověku kazatelé své promluvy zapisovali slovo od slova pouze ve zvláštních případech, které představovala např. latinsky pronášená kázání k posluchačům na synodách a univerzitách. K proslovům k lidu si běžně dělali pouze více či méně stručné přípravy ve formě poznámek a nárysů. V písemných materiálech si uchovávala výsadní postavení latina, i kazatelské přípravy byly tedy psány latinsky. Kazatelé se však obraceli k posluchačům v jejich rodné řeči, latinsky napsané přípravy tedy tlumočili do národního jazyka a navíc je improvizovaně doplňovali a rozváděli, což má za následek, že dochované kazatelské přípravy poskytují pouze přibližnou představu o skutečné podobě duchovních promluv.

Kazatelské texty byly opisovány jako možný studijní materiál a inspirace pro vystoupení dalších kazatelů. Dříve, než se kazatelské přípravy dostaly do oběhu, bývaly ale zredigovány. Odstraněním narážek na konkrétní okolnosti se texty stávaly univerzálně použitelnými, vznikala tzv. modelová kázání, která byla obvykle stručnější než kázání „živá“, představovala pouze základ, který si každý kazatel měl podle svých potřeb upravit a doplnit.

Bližší představu o skutečné podobě znění kazatelských promluv mohou poskytnout reportace, tj. zápisky posluchačů. Zápisky kázání si reportátoři pořizovali především pro svou vlastní potřebu. P. Soukup (2016) však uvádí, že v českém prostředí pozdního středověku je doložena i jiná motivace, kterou je udavačství: výroky Jana Husa, jež se zdály podezřelé, nosili zvědové z Betlémské kaple přímo na arcibiskupství.

V raném novověku díky vynálezu knihtisku a zvyšující se gramotnosti vzrůstala obliba knih a duchovního čtení; kázání se stala vyhledávanou „lidovou četbou“. O kázáních jako „lidové četbě“ pojednal Miloš Sládek (2005), který mj. přiblížil, jak byly jednotlivé druhy kázání vydávány tiskem v českém pobělohorském prostředí. Nedělní duchovní promluvy vycházely výhradně v podobě sbírek kázání, tzv. postil, sváteční kázání byla vydávána ve sbírkách či jednotlivě, příležitostná kázání vycházela výhradně jednotlivě.

---

<sup>3</sup> Miloš Sládek (2004: 296) dále vyděluje podle obsahu kázání dogmatická, mravoučná, panegyrická, biblická, historická a liturgická; podle účelu, který v řeči převládá, kázání naučná a paraenetická; podle pevné či volnější spjatosti s textem Písma svatého kázání exegetická či homiletická a kázání tematická. Jako kázání cyklická či soustavná označuje řadu promluv, jež je sestavena k určitému cíli a tvoří jeden celek.



Jako „lidová četba“ se uplatnily především postily, které četli zejména muži – měšťané či bohatí sedláci. Využívali je také kněží, pro něž představovaly sbírky kázání jednu z pomůcek, jichž bylo možno využít při přípravách duchovních promluv. Oproti tomu ženskou četbou byly zejména modlitební knihy.

Z celé raně novověké tištěné produkce kázání se dochoval pranepatrný zlomek, pouze několik stovek promluv. V ještě menším rozsahu máme k dispozici kázání v rukopisné podobě. M. Sládek (2005) upozorňuje, že v případě tištěných kázání nevíme, do jaké míry byly duchovní promluvy upravovány vzhledem k jejich rukopisné podobě, některá kázání ze sbírek navíc nemusela být vůbec proslovena. Pro úpravy textů před vytištěním svědčí např. chronogramy, marginální poznámky či odkazy.

## **2.2 Vývoj kazatelství na českém území**

Počátky vývoje kazatelství na českém území jsou kladeny do období působení sv. Cyrila a Metoděje. Kázání se zde šířila v rámci jejich misijní činnosti, z duchovních promluv se však z tohoto období dochoval pouze nepatrný zlomek v pozdních opisech. Cenným dokladem české kazatelské praxe je latinsky psaný *Homiliář opatovický* z poloviny 12. století, obsahující krátká kázání na hlavní a mariánské svátky, na dny sv. Václava a Vojtěcha i na svátky v té době do Čech nově uváděných světců. Z 12. století se rovněž dochovalo několik samostatných kázání o českých zemských patroněch, zejména o sv. Ludmile a sv. Václavu. Prostřednictvím kázání *Super epistolas olomouckého biskupa Roberta* († po 1240) se do Čech dostaly nové kazatelské proudy ovlivněné scholastikou.

Na přelomu 14. a 15. století se kázání stalo jedním z hlavních prostředků českého nábožensky reformního hnutí, jehož stoupenci – s Janem Husem v čele – usilovali o svobodu slova a hlásání evangelické pravdy bez nutnosti potřeby zvláštního papežského či biskupského povolení. Kazatelství se tak v tomto období dostalo do popředí českého společenského i kulturního života.

Vynález knihtisku v polovině 15. století byl významný pro rozvoj české homiletiky 16. století, neboť umožnil vydat v polovině 16. století tiskem nejdůležitější české postily z předcházejícího století. Velký význam měly rovněž překlady soudobých sbírek kázání z okolních zemí. Kazatelství druhé poloviny 16. století kladlo důraz na problematiku hříchů a ctností, otázky výchovy dětí a problematiku vztahu vrchnosti a poddaných. České poměry

16. století kazatelům navíc umožňovaly i otevřenou kritiku nedostatků soudobého duchovenstva.

Vrchol kazatelství z literárního hlediska představuje období 17. a první poloviny 18. století, kdy docházelo k nárůstu počtu kázání ovlivněných tendencemi nové literární estetiky, tzv. konceptuálních kázání (viz kapitola 3), která byla založena na hře s významem. V průběhu tohoto období se homiletika stala vůdčím prozaickým žánrem jazykově české literatury. Na konci 18. století začal být pod vlivem překladů z německé a francouzské osvícenské homiletiky kladen důraz především na racionální jádro sdělení – symbolika se omezovala na nejmenší možnou míru, mnohé řečnické figury začaly být považovány za nevhodné či nevkusné. Nejen v Čechách, ale i jinde v Evropě v tomto období kázání ustoupilo na okraj žánrového spektra. Ke známějším kázáním 19. a 20. století patří pouze promluvy kněží-spisovatelů, např. Jana Kollára, Václava Beneše Třebízského nebo Jindřicha Šimona Baara.

### 3 Konceptismus, konceptuální kázání

Vzhledem k tématu naší práce se dále zaměříme na jeden typ kázání, kterým je kázání konceptuální. Jak jsme uvedli již v kapitole 2.2, konceptuální kazatelský proud se v českém prostředí prosazoval v období 17. a první poloviny 18. století, tedy v době, kdy byl duchovní a kulturní život v Českých zemích výrazně ovlivněn následky bitvy na Bílé hoře a třicetiletou válkou. Od vydání Obnoveného zřízení zemského (v Čechách 1627, na Moravě 1628) bylo veřejné působení umožněno pouze katolickým duchovním, především světským či řádovým kněžím, mezi nimiž zaujímali význačné postavení jezuité (srov. Svatoš 2010a: 777).

#### 3.1 *Nové umění elokvence, konceptismus*

Nové umění elokvence (neboli nové umění výřečnosti) představuje označení estetického hnutí, které se začalo objevovat v Evropě na konci 16. století. Toto hnutí prezentovalo nové principy literární tvorby, jež byly založeny na rétorických postupech, které narušovaly klasické principy antické, resp. humanistické rétoriky.

Jedním z předních teoretiků nového umění elokvence byl německý jezuita Jacob Masen (Masenius), který jej nazval *Ars nova argutiarum* (Nové umění ostrovtipností, 1649). Argutia, acumen neboli ostrovtip představoval

„duchaplný, neočekávaný nápad, překvapivou myšlenku či metaforu, rafinovaný básnický obraz apod. Tyto neobvyklé, neočekávané výrazy či myšlenky byly konstruovány tak, aby udivily, zaskočily, překvapily čtenáře, literatura byla skládána podle nějakého „ostrovtipného“ = důvtipného konceptu (*conceptus, concetto, concepto*), tj. na základě důmyslného rozvrhu textu, nebo překvapivého rozvíjení nějakého obrazu, udivujícího nápadu apod.“ (Svatoš 2010b: 884).

Hovoříme tedy o tzv. konceptismu, konceptuální tvorbě, která se uplatňovala v poezii i próze, v různých žánrech i stylech, kde konceptismus plnil především uměleckou funkci. Do novolatinské literatury v Českých zemích začaly nové estetické tendence pronikat zhruba v polovině 17. století. V jazykově české kazatelské literatuře se konceptuální pojetí tvorby ještě koncem 17. století objevovalo zřídka, hojněji se zde prosadilo teprve v první polovině 18. století (srov. Sládek 2005: 28, 30, Svatoš 2010b: 883).

### 3.2 *Teoretikové konceptismu*

Předními teoretiky konceptismu byli jezuité (příp. exjezuité). Jedním z nich byl španělský jezuita Baltasar Gracián († 1658), jenž jako první poukázal na nedostatečnost systému antické rétoriky a nahradil jej novou teorií, která je založena na agudeze neboli ostrovtipu, důvtipu. Ostrovtip podle Graciána znamená prostředek k vybranému vyjadřování se pomocí konceptů. Klíčovými pojmy jsou pro Graciána kromě již zmíněné agudezy také ingenio (nadání, talent) a concepto (uchopení, pojmání věci), přičemž concepto lze chápat jako duchaplnou vynalézavost s důrazem na formální hru, hru s významem a slovy (srov. Svatoš 2010b: 884). Jinými slovy koncept (z italského *concetto*, tj. překvapivý nápad) pro Graciána představuje „rozumový akt, který vyjadřuje korespondenci mezi dvěma předměty“ (cit. dle Sládek 2005: 29).

Dalším hlavním teoretikem byl italský exjezuita Emanuele Tesauro († 1677), jenž koncept definoval takto: „Concetto je hluboká myšlenka, božským duchem lehce naznačená, lidským důvtipem duchaplně objevená /vyjádřená/ a potvrzená výrokem některého posvátného spisovatele“ (cit. dle Němec 2004: 130).

### 3.3 *Konceptismus a kazatelství, humanistický a konceptuální kazatelský proud*

M. Sládek (2005) uvádí, že jednou z oblastí, ve které se konceptismus v bohemikálním písemnictví uplatnil nejvíce, byla homiletika. Koncept kazatelům napomáhal k originalitě jejich projevu, byl vítaným prostředkem pro udržení pozornosti posluchačů.

Již výše jsme napsali, že konceptuální (můžeme se setkat též s označením barokní, manýristický) kazatelský proud se v Českých zemích prosazoval především v 17. a první polovině 18. století. Vyhranil se vedle proudu humanistického (jenž bývá označován též jako klasický, ciceronský), který se vyznačoval výrazným příklonem ke starší kazatelské tradici 16. století, zdůrazňováním antických vzorů a uměřenosti ve výstavbě řeči i v použití výzdobných prvků. Humanisticky orientovaní kazatelé kladli důraz především na to, aby posluchače vzdělali v zásadních otázkách křesťanské víry, s čímž se pojilo jejich úsilí o srozumitelnost promluvy a skutečnost, že v kázáních neupřednostňovali jejich uměleckou a zábavnou stránku.

Konceptuální kazatelé v kázáních vedle sebe kladli a nečekaně a vtipně spojovali zdánlivě neslučitelné myšlenky, odhalovali skryté shody mezi na první pohled nesouvisejícími

věcmi, spojovali nestejnorodé obrazy, kombinovali i velmi vzdálené vztahy a protimluvy, využívali úsloví z různých vrstev jazyka a opakující se hesla, která v promyšlených a vykonstruovaných souvislostech zaznívala jinak než v souvislostech běžných (srov. Sládek 2005: 27, 29). Záliba ve hře s významem a nadměrné užívání figur a dalších ozdob nezřídka vedly k přebujelosti, samoučelnosti a následné kritice. Na nové tendence elokvence reagoval i sám generál jezuitského řádu Giovanni Paolo Oliva: v roce 1676 vydal oběžník pro celé Tovaryšstvo Ježíšovo, v němž se pohoršuje nad učiteli rétoriky na jezuitských gymnáziích, kteří se začali odchylovat od klasické rétoriky, a nabádá je k navrácení se k ní. V oběžníku připomíná přednosti klasické rétoriky, přičemž nelibě konstatuje: „,nyní však je možno najít mnoho těch, kteří chtějí slyšet, že jsou znamenití učitelé, když jalovým cinkotem slov dorážejí na naše uši a svou řeč osvěžují prázdnými floskulemi, třebaže tím oslabují veškerou sílu výmluvnosti a pravý a starý jazyk nejvychválenějších spisovatelů kazí a poskvřňují“ (cit. dle Svatoš 2010b: 885).

O klasickém i novodobém pojetí rétoriky pojednal též Bohuslav Balbín. Jeho *Verisimilia humaniorum disciplinarum* (1666) a *Quaesita oratoria* (1677) představují jediné rétorické příručky bohemikálního původu, jež byly v 17. století publikovány. Balbín patřil předně k zastáncům klasického humanistického proudu a humanistických principů, což se výrazně odráží ve *Verisimiliích*, ve kterých se zájem o novou estetiku objevuje v malé míře, nicméně je již patrný. Jinak je tomu v případě rétorické učebnice *Quaesita oratoria*, v níž Balbín nabízí poučení nejen o humanistické (staré) rétorice, které se věnuje v prvním dílu, ale také o novém umění elokvence, o jehož přednostech i záporech pojednává v druhém dílu učebnice. Humanisticky orientovaný Balbín nové literární tendence zcela neodmítá, vyzdvihuje zejména duchaplné nápady (*acutum*), pokud je jejich užívání umírněné. Negativně kritizuje pouze extrémní podoby konceptualismu, zejména přebujelost a samoučelnost. Ve svých výkladech neužívá termínu koncept či *conchetto*, klíčová slova pro něj představují slova *acutum* nebo *acumen* čili ostrovtip, důmysl, *pointa* (srov. Sládek 2005: 32–33, Škarpová 2013: 154).

Jak poznamenal Martin Svatoš (2010b), *Quaesita oratoria* představují první bohemikální rétorickou příručku, která reflektovala změněnou situaci literární estetiky a některé její prvky přijala a doporučovala. V pozdějším spise *Brevis tractatio de amplificatione* (1687) však Balbín vůči novým literárním tendencím, resp. ostrovtipnému stylu zaujímá již poněkud odlišné stanovisko: varuje před jeho inkoherencí a nade vše vyzdvihuje a doporučuje ciceronovský styl. Ciceroniáni podle něj užívají ostrovtipu s mírou a na patřičných místech, přičemž respektují řečnické zásady a usilují především o to, aby jejich řeč byla pro posluchače srozumitelná (srov. Svatoš 2010b: 886).

### 3.4 *Periodizace českého pobělohorského katolického kazatelství*

Do popředí zájmu české literární historie se nové umění elokvence dostalo s konstituováním české barokistiky, tedy ve třicátých letech 20. století. Jako první o výklad českého pobělohorského kazatelství v kontextu nového umění elokvence zřejmě usiloval Josef Vašica, na něhož v první polovině čtyřicátých let 20. století navázal jeho žák František Němec, který se pravděpodobně jako první český barokista pokusil o vyložení teorie konceptu a jeho klasifikaci. Jedním z dalších Němcových přínosů je uvedení pojmů konceptuální kázání, resp. konceptuální kazatel do diskursu české literární vědy (srov. Škarpová 2013: 152–153).

Jedním ze současných literárních historiků, kteří novému umění elokvence věnují pozornost, je Miloš Sládek, jenž navrhl periodizaci české pobělohorské homiletiky právě z tohoto hlediska (srov. Sládek 2005: 30–41). Pobělohorské katolické kazatelství rozděluje do tří období. První období představuje časový úsek od 20. do konce 80. let 17. století, jehož homiletickou produkci známe nejméně. Proměny českého kazatelství v duchu nového umění elokvence předznamenala v tomto období dvojice jazykově českých kázání augustiniána Jiljího od sv. Jana Křtitele z přelomu 40. a 50. let 17. století, která se zakládají na jediném slově ze zvoleného biblického citátu. Jedná se též o období, kdy docházelo k intenzivnímu střetávání humanistické a konceptuální školy, předmětem sporů byla správná a pro posluchače vhodná podoba kázání.

Za přelomové období české katolické homiletiky Sládek považuje druhé období, 90. léta 17. století a první dvě desetiletí 18. století, kdy se v homiletické produkci vedle sbírek kázání ovlivněných humanistickými přístupy stále více objevují též homiletické texty konceptuálního proudu. Homiletika se v tomto období stala vůdčím prozaickým žánrem jazykově české literatury. Hlavní příčinou toho byla zřejmě „skutečnost, že forma konceptuálního kázání poskytovala nadaným autorům do té doby netušené možnosti pro realizaci vlastních nápadů i že jim dávala nejrůznější možnosti doformovávat a přizpůsobovat vlastnímu pohledu texty legend nebo podoby výkladů vzdělávací traktátové literatury“ (Sládek 2005: 34–35). Pravděpodobně první jazykově české konceptuální kázání vydané tiskem pochází z tohoto období. Autorem tohoto kázání, jež vyšlo tiskem r. 1695, je Bohumír Hynek Josef Bílovský.

Třetí období představuje časový úsek od 20. do 60. let 18. století. V rámci jazykově české produkce se kazatelství v tomto období stalo jedním z nejvýznamnějších českých literárních žánrů. V jazykově české tištěné produkci se začala objevovat kázání založená na paradoxech či příslovích. Někteří kazatelé využívali evokativních postupů, mnozí se v tomto období vraceli k typu důkazového biblického konceptu. Od 20. let 18. století se z homiletiky

vytrácela exempla, od jejichž užívání konceptuální kazatele odváděla zejména přílišná snadnost v použití a jejich těžkopádnost ve složitých konstrukcích promluv.

Sládek pojednává též o zániku konceptu: „Asi od poloviny 60. let 18. století byl koncept považován za přežitek. [...] Jen v některých venkovských farnostech byl konceptuální přístup plně využíván ještě v 2. polovině 60. let [...]. Definitivní zánik konceptu zřejmě přinesla 70. léta a následné proměny české společnosti při rušení klášterů v 1. polovině 80. let 18. století. Osvícenci konceptuálním kazatelstvím pohrdali“ (Sládek 2005: 40). Do evropského kazatelství se koncept poté již nikdy nevrátil.

## 4 Daniel Ignatius Nitsch a jeho dílo

Jezuitský kazatel Daniel Ignatius Nitsch se narodil 16. března 1651 v Praze. Do jezuitského řádu vstoupil 8. května 1666. Po vysvěcení působil jako učitel na řádových školách a jako kazatel. Část svého života strávil ve Slezsku, kde v Těšíně působil jako kazatel, superior a gymnazijní prefekt. Alespoň částečnou představu o jeho kazatelském působení na tomto území (a o jeho kazatelské činnosti vůbec) zprostředkovává postila *Berla královská Jezu Krista*, kterou sestavil z duchovních promluv, jež v Těšíně údajně pronášel (viz kapitola 4.1).

Významným Nitschovým dílem jsou *Hodinky zlaté Bohmila* (1709), mj. proto, že dokazují, že Nitsch nebyl pouze kazatelem, nýbrž také básníkem. Toto básnické dílo po dlouhou dobu nebylo známo – objevili jej Jan Linka a Jan Kvapil teprve na počátku 21. století. Jedná se o drobný českojazyčný tisk, jenž se skládá ze dvou částí: hlavní a nejrozsáhlejší část *Hodinky zlaté Bohmila, po lásce Boží upřímně toužícího* je adaptací latinských hodiněk *Officium parvum Divini Amoris*, spisu, který byl mezi českými jezuiti populární, jak dokládají jeho několikerá bohemikální vydání. Druhou část tohoto tisku představují tři k textu připojené krátké veršované modlitby: *Modlitba svatého Ignácia*, *Modlitba svatého Xaveriusa* a *Modlitba svatého Bernarda*. Daniel Nitsch zemřel 22. června 1709 v Praze (srov. Kvapil – Linka 2010a a 2010b, Kopecký 1970, Lehár 2000).

### 4.1 Nitschovo kazatelské dílo *Berla královská Jezu Krista*

Postila *Berla královská Jezu Krista* (1709) představuje vše, co máme z Nitschova kazatelského díla k dispozici. Z její dedikace se dozvídáme, že se jedná o sbírku kázání, která byla vytvořena na objednávku těšínského knížectví. Tato skutečnost patrně Nitsche vedla k tomu, že postilu (podle údajů v dedikaci) sestavil z kázání, jež pronášel v době svého působení v Těšíně. Nemůžeme to však nijak ověřit. Vzhledem k tomu, že *Berla královská* měla představovat reprezentativní výběr duchovních promluv, můžeme předpokládat, že kázání v ní obsažená představují jednu z nejlepších částí Nitschova kazatelského díla.

*Berla královská* je dvoudílnou sbírkou obsahující dva roční cykly nedělních kázání, neboť na každou neděli jsou po sobě uvedena vždy dvě kázání: jedno na evangelium a jedno na epištolu. Obsahem prvního dílu jsou duchovní promluvy z časového rozmezí od první adventní neděle do šesté neděle po Velikonocích, druhý díl začíná kázáním na den seslání Ducha svatého a končí 24. nedělí po svatém Duchu.



Z hlediska Sládkovy periodizace české pobělohorské katolické homiletiky, kterou jsme představili v kapitole 3.4, Nitschovu postilu řadíme do druhého období, které je vymezeno časovým úsekem od 90. let 17. století do prvních dvou desetiletí 18. století. Připomeňme, že Sládek toto období považuje za přelomové, a to mj. z toho důvodu, že v této době vedle sbírek kázání ovlivněných humanistickými rétorickými přístupy začínají vycházet také konceptuální kazatelské texty. První tištěná konceptuální kázání mají podobu jednotlivě vydávaných svátečních promluv. Nitschova *Berla královská Jezu Krista* pak představuje počátek vydávání tištěných konceptuálních kázání také v podobě kázání ve sbírkách (srov. Sládek 2005: 34). Na tomto místě je však nutné zmínit, že ne všechny Nitschovy kazatelské texty jsou konceptuální (podrobněji viz kapitola 5).

## 5 Rozbor a interpretace konceptuálních kázání Daniela Nitsche

V následujících částech práce se zaměříme na rozbor vybraných Nitschových kázání z hlediska jejich příslušnosti k novému umění elokvence. Budeme vycházet z nedokončené práce Františka Němce (2004), a to především z důvodu, že představuje prozatím nejpodrobnější popis Nitschova kazatelského díla. Ještě předtím pojednáme o charakteristických rysech konceptuálních kázání neboli o těch aspektech duchovních promluv, které podle Němce v Nitschově postile *Berla královská Jezu Krista* předně odkazují ke konceptuálním kázáním.

### 5.1 Charakteristika konceptuálních kázání

Nitschova *Berla královská* obsahuje kromě konceptuálních kázání také duchovní promluvy, které jsou postupy nového umění elokvence inspirovány pouze částečně. František Němec je označuje jako „nekonceptuální kázání“.<sup>4</sup> Ačkoli v Nitschově postile převažují právě tato nekonceptuální kázání, je třeba upozornit na skutečnost, že prvky výstavby textů charakteristické pro nové umění elokvence se v *Berle královské* nevyskytují pouze v konceptuálních promluvách. Nitsch uplatňuje koncept v různé míře téměř ve všech svých kazatelských textech – někdy pouze ojediněle (např. k argumentaci v některé části řeči), jindy na sebe váže celou řadu konceptů, jejichž prostřednictvím kázání nabývají na barokní pružnosti a dynamičnosti. Oproti pozdějším českým konceptuálním kazatelům však Nitsch užívá konceptu ještě opatrně a s mírou. Nicméně i přesto, že se vyvaroval krajních a krkolomných pokusů o originalitu nápadů, je možné v jeho kázáních dobře rozeznat dvě skupiny: tematická kázání biblická a biblická concetta (srov. Němec 2004: 121, 133).

Názvy obou těchto skupin naznačují, že Nitschova kázání vycházejí z textu Písma svatého. Nejedná se však o přímé výklady nedělních evangelií.<sup>5</sup> Zdrojem Nitschových kázání nejsou celé evangelní perikopy, nýbrž pouze jejich části (např. jediný výrok či dokonce i jen jediné slovo), které dávají podnět základnímu tématu, resp. předmětu kazatelovy řeči. Jak uvádí Němec, již takto úzká souvislost kázání s biblickým textem stačí k tomu, aby je bylo možné označit jako biblická. Tento druh duchovních promluv pak označuje jako „tematická kázání

---

<sup>4</sup> Tento pojem pro potřeby naší práce přebíráme.

<sup>5</sup> František Němec ve své práci uvádí, že obsah a forma Nitschových evangelních kázání je bohatší a propracovanější než v případě kázání epištolních, která jsou si formálně a kompozičně velmi podobná. Z toho důvodu věnuje v následujícím výkladu pozornost pouze kázáním evangelním, což je důvodem, proč v této kapitole dále zmiňujeme pouze tato kázání (srov. Němec 2004: 119).

s biblickým základem“ neboli tematická kázání biblická (srov. Němec 2004: 119–121). Biblická concetta, resp. konceptuální kázání se od tematických kázání biblických odlišují především kompozicí (o rozdílech mezi oběma typy kázání blíže pojednáváme v kapitolách 5.1.1 a 5.1.2).<sup>6</sup>

V důsledku toho, že Nitsch konceptuálních prvků často užívá i v nekonceptuálních kázáních, by se mohlo zdát, že se od sebe jeho duchovní promluvy nijak výrazně neliší. Při detailnějším rozboru však zjišťujeme, že ačkoli se v tematických kázáních vyskytuje značné množství konceptuálních prvků, nelze tyto Nitschovy promluvy označit za konceptuální z několika důvodů. Jak upozorňuje Němec, „jeden koncept nedělá ještě konceptuální kázání jako celek. Jsou však typické znaky, jimiž se liší od sebe obojí druh řeči a které jsou tak svérázné, že opravňují k pojetí konceptuálních kázání jako samostatné skupiny, nového homiletického žánru“ (Němec 2004: 141). O těchto typických znacích, které od sebe odlišují oba typy kázání, pojednáváme dále (v kapitolách 5.1.1 a 5.1.2).

### 5.1.1 Kompozice nekonceptuálních a konceptuálních kázání

Nekonceptuální a konceptuální kázání od sebe odlišuje především to, co Němec nazývá „stavba, struktura“ (v naší práci budeme dále pracovat s pojmem „kompozice“). Kompozice časově starších, humanistických řečí se vyznačuje přesnou osnovou, která má následující podobu: I. exordium (úvod), II. a) narratio (vysvětlení), b) confirmatio (důkaz), c) confutatio (vyvracení námitek), III. epilogus (závěr). Tuto kompozici Nitsch uplatňuje v tematických kázáních, jejichž jednotvárnost, ke kterým její užívání vedlo, porušuje pestrým bohatstvím citátů a básnických obrazů; jeho konceptuální kázání se od této pravidelné osnovy výrazně odchyľují, ačkoli i v nich zůstávají hlavní části osnovy: úvod, stať a závěr (srov. Němec 2004: 120–121, 141).

Kompozice konceptuálních kázání se vyznačuje především dynamikou pohybu, která je pro barokní díla typická. Barokní díla se utvářejí řazením a propojováním jejich jednotlivých částí, které jsou již samy o sobě hotovými celky, uměleckými útvary. To platí i pro barokní konceptuální kázání, jejichž dynamickým pohybem v osnově promluv dochází ke sledu jinak statických částí (např. důkazů nebo obrazů událostí). Tento dynamický pohyb je vytvářen rozumem, a také on má svou tektoniku. Přestože hlavní výsadou konceptuálního kazatele je

---

<sup>6</sup> Zvláštnost Nitschových konceptuálních kázání spočívá v tom, že i v nich zůstává biblický základ. Liší se tak od pozdějšího druhu concett intelektualisticky rétorických, která biblický podklad postrádala (srov. Němec 2004: 121).

svoboda a volnost (tedy možnost oprostít se od užívání „starých“ humanistických principů pravidelné kompozice duchovních promluv), kompozice kázání a uspořádání jeho jednotlivých částí se nedějí nahodile, ale také podléhají jistým pravidlům a zákonitostem. Němec ve své práci uvádí a dále pracuje se čtyřmi způsoby jednotlicího principu, které vymezil a jako typy „dynamické tektoniky“ označil L. Signer. Jsou jimi: 1) logická souvislost, 2) sepětí jednotlivých částí tokem událostí, 3) shrnutí tematické látky v jednom slově, jehož obsah a pojem se v kázání rozvíjí, 4) spojení částí skrze opakování hlavní myšlenky, tématu neboli opakování hesla. Němcova práce ukazuje, že v Nitschových konceptuálních kázáních lze vystopovat všechny tyto způsoby jednotlicího principu (a upozorňuje také na možnost jejich různých variací a kombinací), čímž se dokazuje správnost Signerových údajů, která umožňuje s nimi dále pracovat a využívat je. Zároveň platí, že v Nitschových kázáních jsou vždy zřetelně patrné tři oddíly: úvod, hlavní část a závěr, z nichž první dva bývají nejpropracovanější a prostřední oddíl nejtvárnější (srov. Němec 2004: 120–121, 141–147).

Ačkoli právě kompozice je hlavním a směrodatným důkazem konceptuálních kázání, v Nitschově *Berle královské* k určení promluv tohoto typu slouží také tzv. „vejťah kázání“, o kterém nyní pojednáme podrobněji.

### 5.1.2 „Vejtahy kázání“ a jejich význam pro konceptuální kázání

Jak jsme uvedli již v předchozí části práce, pro určení konceptuálního kázání je hlavním ukazatelem stavba duchovní promluvy. Nejinak je tomu rovněž v Nitschových kázáních. Na tomto místě však chceme upozornit na to, že v případě jeho textů v *Berle královské* k určení konceptuálního kázání napomáhá též tzv. „vejťah kázání“, v němž se nachází předmět řeči neboli argumentum. Oproti jiným kazatelům, kteří předmět řeči obvykle vyjadřují stručněji (někdy třeba i jen dvěma slovy), Nitsch ve svých „vejťazích“ není stručný, často zde vystihuje celý myšlenkový postup předmětu kázání.

V případě konceptuálních kázání tyto „vejtahy“ mívají specifický ráz – nezdá se, že jsou vybudovány na alegorickém základu a je v nich téměř přetřata jejich souvislost s citátem z evangelia, který Němec označuje jako „biblický předslav“.<sup>7</sup> Tuto skutečnost ve své práci dokládá např. kázáním na druhou neděli po sv. Duchu: „Předslav zní: ‚Člověk jeden učinil večeri velikou.‘ Ve ‚vejťahu kázání‘ je naznačen koncept: ‚Od velebné svátosti oltářní rozsvěťme sobě tři svíce, jednu víry, druhou naděje, třetí lásky, a tak jděme na procesí‘“ (Němec

---

<sup>7</sup> Němcova pojmu „předslav“ užíváme v některých případech v práci i my.

2004: 142). Ve srovnání s tematickými promluvami působí „vejtahy“ konceptuálních kázání překvapivě a dojmem nezvyklého řešení (srov. Němec 2004: 142).

## 5.2 *Výběr kazatelských textů, postup a cíl jejich rozboru*

V naší práci se věnujeme rozboru dvou evangelních kázání z prvního dílu Nitschovy *Berly královské*, která Němec řadí ke kázáním konceptuálním: kázání na neděli v Devítník<sup>8</sup> a kázání na pátou neděli po Velikonocích.<sup>9</sup> Opíráme se o poznatky Františka Němce (2004), které v některých aspektech dále rozvíjíme, problematizujeme či upřesňujeme.

Cílem rozboru je představení konceptuálních prvků, jimiž v Nitschových kázáních dochází ke sjednocení jejich jednotlivých částí, a určení, které z typů „dynamické tektoniky“ se v nich uplatňují. Dále se zaměřujeme na kompozici obou duchovních promluv z hlediska toho, do jaké míry odpovídá požadavkům nového umění elokvence. Pojednáváme též o předsloveh a „vejtazích“ kázání a jejich vzájemném vztahu. Kde to je možné, činíme v průběhu rozboru srovnání obou duchovních promluv. Úvodní části nečleníme do podkapitol, abychom nenarušovali plynulost výkladu.

## 5.3 *Kázání na neděli v Devítník<sup>10</sup>*

Devítníkové kázání František Němec řadí z hlediska Signerových typů „dynamické tektoniky“ k homiletickým promluvám, ve kterých dochází ke spojení jednotlivých částí prostřednictvím opakování hlavní myšlenky či tématu. Předmětem opakování je v případě tohoto kázání předslov „Nižádný nás nenajal.“ Tento předslov pochází z podobenství o dělnících na vinici (Mat 20,1-16), které Nitsch převypravuje v úvodu kázání. Převypravování však končí právě u věty „nemo nos conduxit“, tedy „nižádný nás nenajal“. Kazateli se věta „nemo nos conduxit“ stává hlavním nástrojem pro cíl a účinek, jehož chce kázáním dosáhnout. Předslov se stává prostředkem konceptu, který sám kazatel v úvodu oznamuje: „mně, ať se upřímně přiznám, jakýsi divný koncept na mysl napadá [...]. Přichází mi, a vidí se mi, že netoliko ti dělníci sobě tehdaž stěžovali, *nemo nos conduxit*, nižádný nás nenajal, ale taky i nyní sobě stěžují nápodobně

---

<sup>8</sup> Nitsch 1709/I: 131–136.

<sup>9</sup> Tamtéž: 275–280.

<sup>10</sup> Neděle Devítník představuje devátou neděli před velikonočními svátky, zároveň první ze tří neděl předpostní doby. Následují po ní neděle první po Devítníku a druhá po Devítníku.

některé jiné osoby, o kterých bychom se snad nenadáli. A který jsou to? jsou dospělé panny, a snad některý již přezralé; jsou osamělé vdovy [...]“ (Nitsch 1709/I: 131).<sup>11</sup> V podobenství větu „*nemo nos conduxit*“ vyslovují nezaměstnaní dělníci jako odpověď na otázku, proč celý den stojí a nic nedělají. Tuto otázku jim pokládá hospodář, jenž několikrát denně vychází ven za účelem najímání dělníků na svou vinici (srov. Mat 20,1-7). Kazatel tedy zcela mění mluvčí, z jejichž úst tato věta vychází, a výrok „*nemo nos conduxit*“ zasazuje do zcela jiného kontextu, čímž dochází k odchýlení od biblického textu.

Kazatel v úvodu oznamuje téma kázání formou „myšlenkového zauzlení a rozuzlení“, což – jak upozorňuje Němec – není v Nitschově případě něčím neobvyklým. Zauzlením neboli problematizací je kazatelova otázka po příčině, rozuzlením pak jeho odpověď, jež je důmyslně a vtípně vymyšlena a vyjádřena. Úvod jako celek je pak samostatným konceptem, jímž kazatel dává svým promluvám základ. V případě kázání na neděli v Devítník tak Nitsch činí právě prostřednictvím výroku „Nižádný nás nenajal“, který jakožto „acute“ aplikuje na panny a vdovy (srov. Němec 2004: 136–137). Jak Nitsch uvádí, svobodné panny a vdovy větu „*nemo nos conduxit*“ sobě vykládají jako „nás nižádný sobě nenamluvil: nechávají nás tak sedět“ (Nitsch 1709/I: 131). Úvod zakončuje poznámkou, že stejně jako v podobenství o vinici nebylo dobře pro Pána Boha i dělníky, že nebyla vinice zaopatřena, neboť to přinášelo problémy oběma stranám, i v případě svobodných panen a vdov, které si stěžují, že je sobě nikdo nenamluvil, není dobře pro ně ani Pána Boha, jak v tomto kázání vyloží.

Dále se již v úvodu objevuje ještě další podstatný rys tohoto kázání. Je jím vysoká míra aktuálnosti neboli kazatelova výrazná snaha v promluvě pojednávat o problémech, které okolo sebe – jak vyplývá z textu – pozoruje, a prostřednictvím kázání na ně reagovat a dát posluchačům možnost se nad problémy zamyslet a vyrovnat se s nimi pomocí křesťanské víry. Kazatel opakovaně odkazuje k tehdejšímu aktuálnímu dění, a to mnohem výrazněji než např. v druhém námi dále rozebíraném kázání na pátou neděli po Velikonocích. V úvodní části kázání tak činí ve chvíli, kdy dělníky v evangeliu vyslovenou větu „*nemo nos conduxit*“ začíná vztahovat na přítomné posluchače: „Tak mnoho to sebou přináší: *nemo nos conduxit*, žádný nás nenajal. Ale taky-li to skušují někteří, a to obzvláště v nynější časy, v kterých se již masopust držeti počíná, svatby strojí, ženy mužům, a muži ženám vzdávají, ohlášky v farních kostelích podle slušného obyčeje, a poručení církevního konávají [...]“ (Nitsch 1709/I: 131). Podobným způsobem se kazatel k posluchačům obrací vícekrát. Rys „aktuálnosti“ se tak v devítníkovém

---

<sup>11</sup> Postila *Berla královská Jezu Krista* obsahuje oba dva její díly v jednom svazku, jenž není paginován průběžně, nýbrž každý z dílů (částí) sbírky má vlastní paginaci. Z toho důvodu uvádíme římskou číslici díl, ze kterého kázání, resp. citace pocházejí.

kázání stává vedle věty z evangelia „*nemo nos conduxit*“ dalším spojujícím prvkem jeho jednotlivých částí, jak ukážeme dále. Kazatelovo zaměření na aktuálnost a účinek jeho promluvy je patrné nejen tam, kde přímo odkazuje k aktuálnímu dění, nýbrž i ve stálém přímém obracení se ke svobodným pannám a vdovám, jež jsou hlavními adresáty této duchovní promluvy.

Po úvodu následuje část, ve které kazatel přibližuje stěžování vdov a panen, že je žádný sobě nenamlouvá: „Kolikráte slyšíváme: hle tato se s tím, a takovým ohlašuje; tento sobě tuto beře; pro tuto shledávají se družba, mládenci, a družičky; [...] my pak nešťastná děvčata, a vdovy, tak zastaváme, [...] tolikrát z oken koukáme, zdali kdo přichází, aby nás sobě zasnoubil, vzal, oblíbil; a zatím žádný nás nenamlouvá, *nemo nos conduxit*. Čekáme, a již jsme k tomu dorostly; a ono předce nic“ (Nitsch 1709/I: 131). Kazatel na tomto místě již podruhé užívá předslovu „*nemo nos conduxit*“ jako stížnosti panen a vdov na jejich svobodný stav. Rovněž je zde opět výrazně patrné, že reaguje na aktuální dění, což ještě více dokazuje začátek této části, kdy se kazatel brání tomu, že by si stěžování svobodných panen a vdov pro účely tohoto kázání sám vymyslel, neboť „[...] opravdu skutečně mnohé vdovy, a panny až posavád se nacházejí, ješto sobě stěžují, že je žádný sobě nenamlouvá“ (Nitsch 1709/I: 131).

Kazatelova odpověď na takové stížnosti má podobu varování, že jestliže se svobodné panny a vdovy v tomto plně neodevzdávají božské vůli a do manželského svazku vstupují násilím, „zlé bejvá i po straně jejích, i po straně muže, kterýho sobě uhonily, i po straně Boha, který jim nepožehnává“ (Nitsch 1709/I: 131–132). Tuto skutečnost následně dokládá několika exemplů o nešťastných manželstvích, která tvoří další důležitou část kazatelovy odpovědi na stížnosti panen a vdov „nižádný nás sobě nenamluvil“, jak sám uvádí: „tu hle máte máte nepokojné panny, a vdovy odpověď; tak se takovým, a vám napodobným stalo, a bezpochyby těm Bůh požehnání nedává; nebo jako samá moudrost Božská svědčí, že ve třech věcech líbuje sobě Bůh, a ty vzáctné jsou i taky před lidmi, z těchto jedna je tato, když muž, a žena v dobrém sobě povolují [...]; tak naproti tomu nasleduje, že těch všech velice nenavídí, kteří proti sobě nevrou, sočí, bouřejí, šturmuji, se vespolek proklínají, od sebe odcházejí“ (Nitsch 1709/I: 132).

Tímto se kazatel přesouvá od odpovědi v podobě příkladů ze světského prostředí k „odpovědi duchovní“, pocházející od Ježíše Krista. Kazatel zdůrazňuje, že tato odpověď je určena těm svobodným pannám a vdovám, které se v otázce toho, zda za života dojdou manželského stavu, plně odevzdávají Božské vůli – znovu tedy připomíná a klade důraz na důležitost odevzdání se panen a vdov Pánu Bohu a osudu, který jim byl Bohem dán, stejně jako tak učinil před vyličením exemplů. Duchovní odpověď uvádí zvoláním, v němž opět užívá stěžejní věty z evangelia „*nemo nos conduxit*“: „O přešťastné panny, a vdovy! o kdybyste vy

dobře rozuměly, co Bůh z strany vás zříditi ráčil podle prozřetelnosti své milostivé: což byste vy nikda ani nepomyslyly na to: *nemo nos conduxit*, žádný nás nenamluvil“ (Nitsch 1709/I: 132).

Odpovědí je věta „*sic eum volo manere*“, pronesená Ježíšem o učedníku Janovi, jehož nejvíce miloval, a která znamená: „tak chci, aby zůstal“ (srov. Nitsch 1709/I: 132–133). Nejedná se však o odpověď, kterou by poskytovalo Matoušovo evangelium, z něhož pochází stížnost „*nemo nos conduxit*“. Původ této věty je v rozhovoru s Šimonem Petrem z Janova evangelia (Jan, 21,15-23). Nitsch tuto Kristovu větu vztahuje na svobodné panny a vdovy, stává se mu hlavní odpovědí na jejich stížnost „*nemo nos conduxit*“, což odůvodňuje následovně: „O každé z vás jakžto o své milé choti chce povědino býti Kristus Ježíš, *sic eam volo manere*, tak ji chci zůstat: ať teda každá sobě velice toho váží, že ji on svému milýmu Janovi rovnati ráčí“ (Nitsch 1709/I: s. 133). Větu „*sic eam volo manere*“ poté pětkrát opakuje, přičemž pokaždé věta jakoby zaznívá z úst někoho jiného: nejprve jí užívá přímo kazatel, který opakuje a znovu připomíná: „o každé z vás, ješto se nevdáváte, má býti to; *sic eam volo manere*, tak chci, aby zůstala“ (Nitsch 1709/I: 133). Následně zaznívá od Ježíše Krista jako příčina toho, proč panny a vdovy nemají dbát na radování se jiných žen, kterým se – na rozdíl od nich – dostalo manželství. Dále ji Nitsch dvakrát užívá v odpovědích, jež svobodné panny a vdovy mají dávat buď těm, kteří se diví, že si je nikdo nenamlouvá: „[...] vy řekněte, co je světu po tom? my se těšíme s tím Pána Ježíše, *Sic eam volo manere, quid ad te?* že totižto Kristus chce, abychom tak zůstaly, co je druhému po tom?“ (Nitsch 1709/I: 133) nebo vdaným pannám a vdovám, jež se domnívají, že svou tělesnost mohou ukojit a upokojit pouze prostřednictvím manželského svazku: „řekněte vy, nebezpečná věc jest ta, a nejistá; mnohý při tom domnělým břehu utonuly; o nás Kristus praví, *sic eam volo manere*, tak chci, aby zůstala“ (Nitsch 1709/I: 133).

Naposledy větu „*sic eam volo manere*“ v této části kázání vyslovuje opět kazatel, který se jejím prostřednictvím obrací k Ježíši, s nímž vede pomyslný dialog. Ježíše na tomto místě již označuje jako pravého ženicha všech čistých a pravých panen (srov. Nitsch 1709/I: 133). Na první otázku „co pak to znamená *Sic?*“ se mu dostává odpovědi: „tak, tak, chci aby zůstaly“ (Nitsch 1709/I: 133). Na druhou otázku „i jak pak mají zůstat?“ kazateli Ježíš odpovídá rozsáhlou odpovědí sestávající z řetězení příměrů s důrazem na svěžest, krásu, čistotu, nevinnost a mladost: Ježíš chce, aby svobodné panny a vdovy zůstaly „[...] tak jako lilium nejbělejší v lité horlivosti své; tak jako růže holandské v červenalosti stydlivosti své; tak, jako předráhé perličky dorostující v matce perlové, to jest v poslušnosti mateřské; nic tu nemá býti uvadlýho, zmrhalýho, vyvětralýho: tak chci je býti v stavu dorostlým, jako přemile třpytící se



hvězdičky na obloze nebeské; [...] a tak chci je trvat ustavičně, aby zasloužily požehnání býti od matky mé [...]“ (Nitsch 1709/I: 133). Dialog tedy ještě více upřesňuje význam Ježíšova „*sic eam volo manere*“, resp. přibližuje, jak si Ježíš přeje, aby svobodné panny a vdovy byly zachovány.

Tuto celou část duchovní promluvy, ve které se opakuje věta „*sic eam volo manere*“, považujeme z konceptuálního hlediska za důležitou z několika důvodů. Opakující se stížnosti panen a vdov „*nemo nos conduxit*“ zde střídá věta „*sic eam volo manere*“, která se rovněž, jak jsme ukázali, několikrát opakuje, přičemž toto opakování je kazatelem důmyslně promyšleno. Celá tato část pak představuje odpověď na stížnosti „*nemo nos conduxit*“ a je možné ji považovat za „samostatný koncept“. Kristova odpověď na kazatelovu druhou otázku ve vymyšleném dialogu se navíc stane důležitou v následující části kázání, jak ukážeme dále.

V další části kázání kazatel uvádí příklady svatých žen. Také zde usiluje o vysokou míru aktuálnosti své řeči, neboť posluchačům připomíná světice, jejichž památka a svátky byly v měsíci únoru, ve kterém bylo kázání pronášeno, slaveny: svatou Veroniku, Hatu, Dorotu, Julianu, Marinu, Martu, Marii, Apollonii, Austrebertu, Školastyku a Viktorii. Kazatel o nich píše: „O jak to byly dobré duše, a Bohu milé, a vzactné perličky, ružičky, hvězdičky! a hle tak chce, aby i všechny panny byly, *sic eas vult manere*: s nimi chce Kristus je sečteny býti, [...] které i taky obnášely tělo křechké, rozličným náchylnostem podrobené, s mnohými pokoušeními tejrane; avšak předce neporušené, nepoškrvněné zustaly [...]“ (Nitsch 1709/I: 134). Na příkladech jejich životů tedy dokazuje Kristovo „*sic eam volo manere*“. Přirovnání světic k perličkám, ružičkám a hvězdičkám se shoduje s odpovědí Ježíše Krista na kazatelovu druhou otázku z fiktivního rozhovoru a představuje propojení obou částí kázání, stejně jako opět připomenutá Kristova věta „*sic eam volo manere*“, která se následně objevuje ihned po vyličení životů a skutků světic: „A hle tak vás chce býti, a zustati Ježíš, milé panny a vdovy; i pamatujte to sobě: *sic eam volo manere* [...]“ (Nitsch 1709/I: 135).

Dále kazatel vyvrací možné námitky svobodných panen a vdov: panny se ohrazují proti tomu, aby z nich všech byly jen jeptišky, a vdovy namítají, že muže potřebují jako pomocníka, jenž by je ochránil před zlými lidmi, kteří se k ubohým vdovám nepěkně chovají (srov. Nitsch 1709/I: 135). Na námitku vdov kazatel odpovídá, že zlé chování lidí nenechá Bůh bez pomsty, a varuje, že mítí muže vždy neznamená bezpečí a ochranu. Toto varování jej přitom opět přivádí k užití věty „*nemo nos conduxit*“: „Odkud' víš, že tě potom o všechno nepřipraví vlastní muž, kterýho sobě vezmeš? Co kdyby byl nějaký hejsek, hráč, mrháč, ožraleč, buřič [...]. Odkud' víš, že tě vlastní manžel nebude tejrati, trápit, třibiti, tryzniti? [...] I nestežuj sobě teda, *nemo nos conduxit*, žádný nás tak drahý čas nenamlouvá“ (Nitsch 1709/I: 135). A opět na tomto místě

zdůrazňuje důležitost oddání se panen a vdov Božské vůli. Připomíná také šesté Boží přikázání nesesmilníš.

Po citátech svatých Otců kazatel v závěru znovu svobodné panny a vdovy nabádá k trpělivosti, poddání se Božské vůli a zachování panenství, neboť, jak praví, jestliže srdce a těla zachovají čistá a neposkvrněná až do poctivého manželského svazku, učiní, co jim bylo dáno učinit od Pána Boha a v nebi následně získají korunu neuvadlé slávy, která od nich nikdy nebude odňata (srov. Nitsch 1709/I: 136).

Tento rozbor devítníkového kázání ukazuje, že ke spojení jeho jednotlivých částí není užito pouze opakování věty z evangelia „*nemo nos conduxit*“, jak uvádí ve své práci F. Němec (srov. Němec 2004: 146). Tato věta je sice zdrojem hlavního tématu kázání, domníváme se však, že lze vymezit ještě nejméně dva další aspekty, které se v kázání objevují opakovaně, čímž napomáhají k propojení kazatelových myšlenek a jednotlivých částí duchovní promluvy. Jedním z nich je Kristova odpověď „*sic eum volo manere*“ užitá v kázání v několika výše uvedených kontextech, druhým je vysoká míra aktuálnosti neboli výrazné poukazování k tomu, co posluchače v dané době pravděpodobně ve velké míře obklopuje. Všechny tyto tři aspekty kázání pak společně směřují k jednomu kazatelovu cíli: přesvědčit svobodné panny a vdovy o nutnosti poddání se v tom, zda dojdou manželského svazku, Božské vůli, která pokud rozhodne tak, aby do smrti zůstaly svobodné, je jejich povinností zachovat se neposkvrněnými, což jim po smrti přinese věčnou slávu v nebi.

### 5.3.1 Kompozice kázání na neděli v Devítník

Výše provedený rozbor devítníkového kázání, ve kterém jsme se zaměřili především na prvky, jež se v něm opakují, a tím celou promluvu sjednocují, též ukazuje, že kompozice tohoto kázání se výrazně přibližuje pravidelnosti humanistických řečí, o níž jsme pojednali v kapitole 5.1.1.

Devítníkové kázání dokládá pravdivost Němcova tvrzení, že v Nitschových kázáních lze vymezovat tři zřetelné oddíly: úvod, hlavní část a závěr; rozeznat zde však můžeme i další části humanistických řečí, resp. ty části, které utvářejí jejich hlavní část. V exordiu (úvodu) kazatel oznamuje téma kázání, jež v tomto případě představují stížnosti svobodných panen a vdov „*nemo nos conduxit*“. Následuje část *narratio* (vysvětlení), kde kazatel posluchačům tyto stížnosti přibližuje, uvádí *exempla* a nabádá svobodné panny a vdovy k oddání se Božské vůli. Dále oddíl *confirmatio* (důkaz), zde zahrnující část s opakující se Kristovou odpovědí „*sic eam volo manere*“ a následujícími citáty svatých Otců a část kázání pojednávající o světicích.

Duchovní promluva poté pokračuje oddílem *confutatio* – vyvracením námitek ze strany panen a vdov – a zakončuje se epilogem neboli závěrem, v němž Nitsch káže o nutnosti poddání se Božské vůli a životu, který Bůh svobodným pannám a vdovám určil.

Domníváme se, že ačkoli je podle Němce jedním z hlavních ukazatelů konceptuálních kázání jejich kompozice odchylovající se od pravidelnosti humanistických řečí, skutečnost, že v kázání na neděli v Devítník lze vymezit jednotlivé části osnovy humanistických duchovních promluv, v tomto případě neznámá, že bychom jej měli ze skupiny konceptuálních kázání „vyjmout“. K tomuto závěru nás opravňuje především princip výstavby založený na propojování jednotlivých částí tohoto kázání prostřednictvím opakování motivů, na něž jsme upozornili v předchozí části práce. Oporu k tomuto tvrzení nalzáme i u Františka Němce, který ve své práci přiřazuje devítníkové kázání ke konceptuálním promluvám mj. právě na základě uplatňování tohoto způsobu jednotícího principu (srov. Němec 2004: 146). Nicméně definitivní rozhodnutí by mohla přinést teprve podrobná kompoziční analýza všech konceptuálních kázání Nitschovy postily, jež by přinesla zjištění, jak jsou tato kázání komponována, a zda devítníkové kázání svou kompozicí blízkou se humanistickým řečem tvoří mezi ostatními konceptuálními kázáními výjimku.

#### **5.4 Kázání na pátku neděli po Velikonocích**

Kázání na pátku neděli po Velikonocích kazatel zahajuje oznámením „dvou věcí“, které plánuje rozřešit: „Dvě věci mi dnes hlavu motají, a lámají: a to ponejprve, že podle zprávy dnešního svatého evangelium Pán Kristus učedníkům svým řekl: nepravímť vám, že já budu Otce prositi za vás [...]. Druhé, co mně v hlavě leží, a co nejvíce světský lidi zmotati, a skormoutiti může, jest to, že praví Kristus, opět opouštím svět, a jdu k Otci“ (Nitsch 1709/I: 275–276).

V úvodu usiluje o rozřešení „první věci“, tedy toho, že Pán Kristus řekl učedníkům, že za ně u Otce nebude prosit (Jan 16,26). Stejně jako v případě devítníkového kázání i zde Nitsch užívá postupu „myšlenkového zauzlení a rozuzlení“, který je však v tomto případě více zřetelný. Myšlenkového zauzlení dociluje zvyšováním napětí pomocí otázek: „[...] i jestliže jim to nepravil, jestliže je netěšil s tak vzáctným, a potřebným u nebeského Otce orodováním svým, kde pak my zustaneme! což my počneme? což my nebozi lidé bez Krista spůsobíme? což se s námi stane? [...]“ (Nitsch 1709/I: 275). Napětí následně uvolňuje, rozuzluje slovy z Janova evangelia (Jan 16,27), kdy Kristus praví, že již tak mnoho lidem u nebeského Otce získal, že téměř není potřeba, aby za ně u něj ještě více prosil, neboť za cokoli jej lidé požádají,

to jim nebeský Otec vyplní (srov. Nitsch 1709/I: 275–276, Němec 2004: 136–137). Zdrojem hlavního tématu kázání na pátou neděli po Velikonocích se tak stává druhá kazatelova myšlenka, která jej zaměstnává, tedy Kristova věta z evangelia „opět opouštím svět, a jdu k Otci“ (srov. Jan 16,28), kterou kazatel zvolil též jako předslov kázání. Větu však vztahuje na své posluchače, čímž vytváří hlavní téma kázání: „a co pak i my taky, jakýhokoli povolání jsme, musíme spustiti se světa, a tak jíti k Otci nebeskému, a spasení věčného dojíti? o tom bude toto mé kázání: přijde sice mnohým ta tvrdá pecka, ale darmo jest, musí ji louskati“ (Nitsch 1709/I: 276).

Tímto kazatel zakončuje úvod kázání a začíná s rozřešením. Je si vědom paradoxu, na který posluchače upozorňuje: „*Paradoxum*, a proti mnohých zdání, přichází ta věc podivná: býti na světě, avšak předce jej opustiti, býti světským, a světa se nedržeti, světa rozkoší, a pohodlí požívati, avšak předce v nich se nekochati, světa užiti, avšak předce se jeho spouštěti. Jest to cosi sobě protimluvného: býti, a nebýti“ (Nitsch 1709/I: 276). Tento paradox souvisí s předslovem „opět opouštím svět, a jdu k Otci“, který kazatel na posluchače vztahuje způsobem, že také oni musí opakovaně, tedy dvakrát, opustit svět. Hlavním kazatelovým stanoviskem, ze kterého, jak sám oznamuje, vychází, je: „světští lidé spaseni býti nemohou, jestli světa opět, to jest dvakrát neopustí; jednou dokudž ještě na světě jsou, podruhý, když z něho prostředkem smrti vykročiti musí. [...] A tak my všickni svět opustiti musíme, nešť je nám vděk nebo nevděk: to chce od nás Krista Pána příklad, to Písma, to svatí Otcové, to nebesa nám přihotovená, to i taky sám netrvalý, vrtohlavý, plzký, a pomíjející svět“ (Nitsch 1709/I: 276–277).

Rozsáhlou část kázání páté neděle po Velikonocích Nitsch věnuje snaze dokázat špatnost a marnost světa, pro niž volí formu otázek a odpovědí: opakovaně si pokládá otázku „Co jest svět?“ a následně na ni odpovídá. Němec (2004: 143) uvádí, že si kazatel tuto otázku pokládá a odpovídá na ni celkem sedmkrát – nyní však ukážeme, že tak činí vícekrát.

Na otázku „Co jest svět?“ kazatel poprvé odpovídá slovy sv. Augustina, kterými staví do protikladu ke špatnému světu dokonalého Boha: „jako teda Bůh jest, který praví o sobě: já jsem; tak svět praví o sobě: já nejsem; jako Bůh ve všem pravdomluvný, tak svět jest ve všem falešný, a podvodný; jako Bůh má jestost, a bytnost v plnosti, tak svět má v nedostatečnosti a špatnosti; jako Bůh jest věčný, tak svět jest časný, a na okamžení“ (Nitsch 1709/I: 278).

Podruhý na tuto otázku odpovídá slovy Lipsia, jehož prostřednictvím svět označuje za školu marnosti, rynek, trh svůdců a skříň žalostí. Následně si pokládá otázku „Co jest svět milovati?“, na niž odpovídá slovy opata Izaiáše, že svět miluje ten, kdo se kochá v tělesných

rozkoších, pečuje více o tělo než o duši, honosí se pomíjejícími věcmi a ubezpečuje se, že budou lidé dlouho žít (srov. Nitsch 1709/I: 278).

Třetí odpovědí na otázku „Co jest svět?“ Nitsch svět přirovnává k panství šeredného d'ábla, čtvrtou oznamuje, že svět „jest něco špatnějšího, než madragora, to jest, jak Biblí česká klade, než jablečka vonná, která našel času žni pšeničné na poli Rúben, a přinesl Ley mateří své [...]“ (Nitsch 1709/I: 278). Páté odpovědi nepředchází otázka, nýbrž kazatel oznamuje: „Co jest svět: jest něco chatrnějšího než může býti, kaše z sošovice [...]“ (Nitsch 1709/I: 278).

Pošesté na otázku odpovídá, že svět je něco horšího, než může být jeden zavržený tanec. V následujících třech odpovědích je svět přirovnán ke karbanu, divné apatyce a velké, zamřížované kleci. Poslednímu přirovnání světa k „peleši nedvědů“ rovněž nepředchází otázka, podobně jako u přirovnání světa k něčemu horšímu než mandragora (srov. Nitsch 1709/I: 278–279).

Celkem tak můžeme v kázání páté neděle po Velikonocích napočítat deset různých odpovědí na otázku „Co jest svět?“. Němec (2004) bohužel neuvádí, jakým způsobem ve své práci dochází pouze k číslu sedm, blíže nespecifikuje, jaká kritéria volí pro vymezení jednotlivých otázek a odpovědí, ani nenabízí jejich výčet, jenž by mohl pomoci Němcova kritéria odhalit. Domníváme se, že jedním ze způsobů, jak mohl jednotlivé otázky a odpovědi vymezovat, bylo prosté spočítání otázek a odpovědí. Tuto domněnku však komplikuje skutečnost, že věta „Co jest svět“ se v podobě otázky v kázání vyskytuje nikoli sedmkrát, nýbrž osmkrát. Podporuje ji naopak pravděpodobnost, že Němec do kazatelových řešení problematiky toho „co jest svět“ nezapočítal ta, jež v kázání předložil nikoli formou „otázky a odpovědi“, nýbrž „prostým konstatováním“.

Z důvodu těchto nejasností jsme se v naší práci uchýlili k vymezení vlastních kritérií pro určení, kolikrát Nitsch ve svém kázání odpovídá na otázku „Co jest svět?“. Do našeho výčtu Nitschových odpovědí jsme zařadili jak ty, které mají formu odpovědi na položenou otázku, tak rovněž ty odpovědi, jež Nitsch posluchačům zprostředkovává „prostým konstatováním“. Rozhodujícím kritériem pro vymezení jednotlivých odpovědí bylo posouzení z hlediska toho, zda každá další odpověď přinesla „nové“ přirovnání světa a obsahově se neshodovala s některým z přirovnání předchozích. Tímto způsobem jsme dospěli k číslu deset.<sup>12</sup> Pro přehlednost a potřeby následujících částí práce zde podáváme stručný shrnující přehled charakteristik a přirovnání světa, ke kterým Nitsch ve svém kázání dochází: 1) vyjádření opozice svět je špatný, Bůh je dobrý, 2) svět je škola marnosti, rynek, trh svůdců a skříň žalostí,

---

<sup>12</sup> Tento počet rovněž odpovídá počtu odstavců, do kterých Nitsch otázky „Co jest svět?“ a odpovědi na ně člení.

3) svět je panství šeredného ďábla, 4) svět je něco horšího než mandragora, 5) svět je něco chatrnějšího, než může být, je kaší z čočky, 6) svět je cosi horšího, než může být jeden zavržený tanec, 7) svět je karban, 8) svět je divná apatyka, 9) svět je velká, zamřížovaná klec, 10) svět je pelech medvědů.

Připustíme-li možnost, že je naše vymezení uvedených deseti odpovědí „správné“, nabízí se otázka, zda jejich počet neobsahuje zvláštní, symbolický význam. Domníváme se, že odpovědi na otázku „Co jest svět?“ mohou sloužit podobnému účelu jako Desatero Božích přikázání v tom smyslu, že stejně jako mají mít křesťané neustále na paměti Boží desatero, mají v sobě nosit i deset těchto přirovnání světa ke špatným věcem, která kazatel předkládá. Také se jimi mají řídit, podle nich se chovat, jestliže chtějí dojít spasení – tedy poprvé opustit špatný a marný svět ještě za života. Nyní ukážeme, jak je tato naše domněnka podporována samotným Nitschovým kázáním.

Odpovědi na otázku „Co jest svět?“ v kázání plní více funkcí, kazatel jich užívá opakovaně. Jak jsme ukázali výše, ve střední části dokládají špatnost a marnost světa, což má posluchače přesvědčit o tom, že jestliže chtějí dojít spasení, je nutné tento svět poprvé opustit již za života. Ve své promluvě jich však kazatel užívá ještě v závěru kázání, kde posluchačům doporučuje pouze předstírat, že drží se světem, neboť, jak znovu připomíná: „[...] darmo jest, já zase pravím musíme se jeho spustit; to chtějí od nás Písma, to svatí Otcové, to svět sám, to spasení naše [...]“ (Nitsch 1709/I: 280). Vzápětí posluchače podněcuje k tomu, jak se nemají chovat, k čemuž mj. užívá právě několika vybraných odpovědí na otázku „Co jest svět?“: „[...] když pak tak pošetilí nebudeme, abychom sebe samý do toho sroubku zavírali: když nebudeme tak slepí, abychom se svyvolně na tom karbaně ošidíti, oškrabati, a za nos voditi dali: když nebudeme tak mlsní mlaskáčkové, abychom ten med polízávali, [...] když nebudeme takoví hlupcové, a bludcové, abychom větry honili, abychom pískem mořským se napráskali; když nebudeme tak urputní, světa přílepkové, abychom jeho mandrágory více sobě vážili, než rozkoš věčnou [...]“ (Nitsch 1709/I: 280). Toto podněcování vyznívá téměř jako příkazování, což podporuje naši myšlenku, že deset odpovědí na otázku „Co jest svět?“ může představovat něco jako „desatero přikázání“ o světě, která mají mít posluchači stále na paměti. Další spojnici mezi Desaterem Božích přikázání a deseti odpověďmi spatřujeme v tom, že podobně jako deset odpovědí poukazuje na špatnost a marnost světa, Boží přikázání varují před tím, k čemu může být člověk ve světském prostředí pokoušen, tedy svým způsobem také poukazují na špatnost světa a nástrahy, které svět staví křesťanům do cesty.

#### 5.4.1 Kompozice a způsoby jednotícího principu užitě v kázání na pátou neděli po Velikonocích

Oproti devítňikovému kázání kompozice kázání na pátou neděli po Velikonocích výrazněji poukazuje na jeho přináležitost ke konceptuálním promluvám. Stejně jako v devítňikovém kázání i zde rozeznáváme tři zřetelné oddíly: úvod, hlavní část a závěr. Jednoznačné rozlišení částí *narratio*, *confirmatio* a *confutatio* by však bylo problematické.

Hlavním důvodem, proč nelze zřetelně rozlišit oddíly *narratio*, *confirmatio* a *confutatio*, je uspořádání částí hlavního oddílu kázání a skutečnost, že od sebe nejsou odděleny významově a tematicky tak jednoznačně jako v případě devítňikového kázání, nýbrž působí jako řetězení kazatelových myšlenek, jež propojuje logická souvislost, o které pojednáváme dále.

Pro názornost nyní uvedeme stručný výčet tematických celků hlavní části kázání, jež můžeme rozlišit (uvádíme chronologicky): 1) výčet paradoxů, které kazatel spatřuje v žití na světě a nutnosti jeho opuštění, 2) vylíčení dvojího opuštění světa Kristem, 3) důkazy svatých Otců o špatnosti světa a nesprávnosti zachování přízně k němu, 4) kladení otázek „Co jest svět?“ a odpovídání na ně, 5) citáty svatých Otců o špatnosti a marnosti světa.

Z tohoto výčtu je patrné, že v hlavní části zcela chybí část, kterou by bylo možné označit za *confutatio*, tedy vyvracení námitek. Nalézá se totiž až v závěru kázání, a oproti devítňikovému kázání je velmi stručná (srov. Nitsch 1709/I: 280).

Jednotlivé celky hlavní části kázání (a všechny části kázání vůbec) jsou vzájemně propojeny myšlenkou nutnosti dvojího opuštění světa. Tím se dostáváme k problematice toho, jaké se v kázání páté neděle po Velikonocích uplatňují způsoby jednotícího principu. Němec toto kázání řadí k těm, ve kterých dominuje logická souvislost, o níž ve své práci uvádí, že „je velmi často jediným pojítkem řetězu konceptů. Není v ní souvislost vnitřní, vyplývající z podstaty věcí, nýbrž je dána buď postupem naznačeným v argumentu, který tvoří jakousi kostru celku, nebo spojením, které se zachycuje nějakého motivu nebo výrazu předchozího konceptu a na něj novým konceptem navazuje“ (Němec 2004: 143).

Jelikož jsme při rozboru tohoto kázání věnovali větší pozornost jen některým jeho částem, můžeme uplatnění tohoto způsobu jednotícího principu zcela potvrdit pouze u těch úseků, na něž jsme se zaměřili. Rozbor těchto částí ukazuje, že logická souvislost je v kázání na pátou neděli po Velikonocích dána postupem, který je naznačen v argumentu, jež nalézáme ve „vejtahu kázání“: „Všickní, i taky světští, musejí svět opustiti, jestliže spasení dojíti chtějí“ (Nitsch 1709/I: 275). Všechny části kázání, kterými jsme se zde zabývali, spojuje motiv

nutnosti dvojího opuštění marného a špatného světa pro možnost dojití spasení. Tak spolu „logicky souvisí“.

Náš rozbor však rovněž ukazuje, že se v kázání na pátou neděli po Velikonocích uplatňuje minimálně ještě jeden typ „dynamické tektoniky“ – opakování hesla. Děje se tak prostřednictvím opakování kazatelem pokládané otázky „Co jest svět?“ a řadíme sem rovněž kazatelovo opakované připomínání nutnosti dvakrát opustit svět za účelem dojití spasení. Tato skutečnost dokazuje Němcovo tvrzení o možnosti různých kombinací způsobů jednotících principů v Nitschových konceptuálních kázáních (viz kapitola 5.1.1).

### **5.5 „Vejtahy“ kázání na neděli v Devítník a na pátou neděli po Velikonocích**

Na závěr našeho rozboru se ještě krátce zaměříme na „vejtahy“ obou kázání. Nejprve však připomeňme znění nejen „vejtahů“, ale také předslůvů neboli citátů z evangelia obou kázání.

V kázání na neděli v Devítník Nitsch užívá citátu z evangelia „Nižádný nás nenajal“. „Vejtah“ tohoto kázání pak zní: „Vykládá se, kterak mnohým pannám, a vdovám škodlivá býti mohou dotčená slova, a naproti tomu, kterak zase mnohým srdečná potěšení přináší“ (Nitsch 1709/I: 131). Pro kázání na pátou neděli po Velikonocích volí jako citát z evangelia větu „Opět opouštím svět, a jdu k Otcí“. „Vejtah“ tohoto kázání má následující podobu: „Všickní, i taky svěšťtí, musejí svět opustiti, jestliže spasení dojíti chtějí“ (Nitsch 1709/I: 275).

Oba „vejtahy“ potvrzují, že Nitsch při vyjádření předmětu řeči nedbal stručnosti, neboť vidíme, že jsou v nich vystiženy celé hlavní myšlenky jeho kázání. Co se týče jejich souvislosti s citáty z evangelia, která podle Němce bývá v konceptuálních kázáních téměř přeřata (viz kapitola 5.1.2), v případě těchto dvou kázání je souvislost mezi „vejtahem“ a citátem z evangelia patrná. V obou případech je v nich však předznamenáno nezvyklé řešení, k němuž bude kazatel prostřednictvím své duchovní promluvy směřovat. Výrazně patrné je zde rovněž vztáhnutí citátu z evangelia na světské prostředí, resp. posluchače. Některé ze způsobů a prostředků, jimiž se kazatel ke svému řešení snaží dospět, přiblížil náš předcházející rozbor obou kázání.



## 6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo představit některé z podob konceptu, jež se vyskytují v kázáních Daniela Nitsche (1651–1709). Pro tento účel jsme vybrali dvě kázání z postily *Berla královská Jezu Krista* (1709): kázání na neděli v Devítník a na pátou neděli po Velikonocích. Prostřednictvím jejich rozboru – při kterém jsme vycházeli a navazovali na poznatky z nedokončené práce Františka Němce (2004) – jsme usilovali o zjištění, jakým způsobem v nich dochází k propojení jednotlivých částí, resp. jakých prostředků kazatel k tomuto cíli užívá. Zjistili jsme, že v těchto kázáních můžeme nalézt následující typy „dynamické tektoniky“: opakování hesla či hlavní myšlenky a logickou souvislost. Dále jsme se zaměřili na kompozici těchto duchovních promluv z hlediska toho, do jaké míry odpovídá požadavkům nového umění elokvence. Ukázalo se, že jedno z kázání se svou kompozicí výrazně přibližuje kompozici humanistických řečí. U každého z kázání jsme se zaměřili rovněž na vztah jeho předslovu a tzv. „vejtahu kázání“.

V případě devítníkového kázání jsme došli ke zjištění, že se v něm uplatňuje typ „dynamické tektoniky“ založený na opakování hesla, čímž jsme potvrdili stejné Němcovo tvrzení. Němec ve své práci uvádí, že k propojení jednotlivých částí této duchovní promluvy dochází prostřednictvím opakování věty „nemo nos conduxit“, tedy „nižádný nás nenajal“, jež představuje stížnost svobodných panen a vdov na skutečnost, že si je nikdo nenamlouvá. Rozborem se nám podařilo vymezit ještě další dva prvky, jež se opakují, čímž celé kázání propojují. Prvním z nich je věta „sic eum volo manere“ – „tak chci, aby zůstala“, která představuje kazatelovu odpověď na stížnosti panen a vdov. Druhým je kazatelovo směřování k vysoké míře „aktuálnosti“ promluvy prostřednictvím opakovaného odkazování k událostem tehdejšího aktuálního dění.

Rozborem kázání na pátou neděli po Velikonocích jsme potvrdili Němcovo tvrzení, že ke spojení jeho jednotlivých částí dochází prostřednictvím logické souvislosti; naše analýza však upozornila na výskyt ještě dalšího typu „dynamické tektoniky“ v tomto kázání, kterým je opakování hesla a hlavní myšlenky: několikrát se opakuje otázka „Co jest svět?“ a kazatelova myšlenka nutnosti dvakrát opustit svět za účelem dojití spasení. Opakovaná otázka navíc představuje jednu z rétorických figur, kterých Nitsch užívá.

Dále jsme se zaměřili na kompozice obou duchovních promluv. Zjistili jsme, že devítníkové kázání se výrazně přibližuje pravidelné osnově humanistických kazatelských textů, zatímco kompozice kázání na pátou neděli po Velikonocích více odpovídá konceptuálním promluvám.

V závěru našeho rozboru jsme pojednali o předslotech a „vejtazích“ obou kázání a jejich vzájemném vztahu. Potvrdil se Němcův postřeh, že Nitsch při oznámení tématu kázání nedbal stručnosti, neboť „vejtahy“ obou rozebíraných kázání obsahují vyjádření celé kazatelovy myšlenky. Ukázali jsme, že v případě devítníkového kázání a kázání na pátou neděli po Velikonocích je patrná souvislost mezi jejich předsloty a „vejtahy“; v obou „vejtazích“ se však již předznamenává kazatelovo nezvyklé řešení problému, čímž se potvrzuje specifický ráz „vejtahů“, které předcházejí Nitschovým konceptuálním promluvám.

K výsledkům našeho rozboru zde činíme dvě poznámky. První z nich je, že jsme prováděli rozbor tištěných podob kázání; jsme si tedy vědomi toho, že jejich ústní podoba se mohla více či méně od těchto odlišovat. Je dokonce možné, že měli-li bychom k dispozici záznam mluvené podoby, v krajním případě bychom zjistili, že v nich kazatel konceptu neužil a byl do kázání zakomponován až při přípravě kázání pro tisk.

Druhá poznámka směřuje ke zdroji, ze kterého jsme při rozboru vycházeli, tedy k práci Františka Němce (2004). Uvědomujeme si, že jde o práci nedokončenou, tudíž patrně neobsahuje všechny Němcovy poznatky o Nitschových kázáních; nicméně našemu rozboru poskytla (nejen) teoretický základ, ze kterého jsme mohli vycházet a navazovat na něj.

Domníváme se, že v rozborech Nitschových kázání by se dalo dále pokračovat několika směry. Z hlediska závěrů naší práce by byla přínosná kompoziční analýza všech konceptuálních kázání *Berly královské*, která by ukázala, zda devítníkové kázání tvoří svou kompozicí výrazně se blížící humanistickým duchovním promluvám mezi ostatními konceptuálními kázáními v Nitschově postile výjimku.

Zajímavá zjištění by mohl přinést též rozbor všech konceptuálních kázání z hlediska toho, jaké kombinace typů „dynamické tektoniky“ se v nich uplatňují. V naší práci jsme zjistili kombinaci typů logická souvislost a opakování hlavní myšlenky, tématu či hesla v kázání na pátou neděli po Velikonocích. V neposlední řadě by zajímavé poznatky mohla přinést analýza rétorických a básnických prostředků, kterých Nitsch ve svých (nejen konceptuálních) kázáních využíval, a také porovnání jeho konceptuálních promluv s konceptuálními kázáními jiného kazatele.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

### Prameny:

Nitsch, Daniel (1709): *Berla královská Jezu Krista* (Praha: Vojtěch Jiří Koniáš), knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. BQ I 56 (Knihopis č. K06194).

### Odborná literatura:

*Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad* (Praha: Česká biblická společnost 1991).

Kopecký, Milan (1970): Daniel Nitsch, in *Staří slezští kazatelé* (Ostrava: Profil), s. 53–91.

Kvapil, Jan – Linka, Jan (2010b): Daniel Ignatius Nitsch a svatý František Xaverský v objetí Boží lásky, in Cemus, P. (ed.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006* (Praha: Karolinum), s. 841–853.

Kusáková, Hana (2003): Nad knihou Libora Pavery Kazatel Daniel Nitsch, *Tvar* 20, s. 6.

Lehár, Jan (2000): Daniel Ignatius Nitsch, in Opelík, J. a kol., *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 3/I. M–O* (Praha: Academia), s. 541.

Linka, Jan – Kvapil, Jan (2010a): Adest Xaverius, non abest Amor, *Plav* 5, s. 38–47.

Němec, František (2004): Nitschovo dílo kazatelské, Metafora v kázáních P. Daniele Nitsche, Konstrukce slovního výrazu Nitschovy metafory, in František Němec: *Studie a recenze*, ed. L. Pavera (Ostrava: Společnost Leopolda Vrly), s. 31–162.

Nitsch, Daniel (1999): *Dva ať jsou jedno skrze lásku. Kázání na druhou neděli po Třech králich*, ed. L. Pavera (Opava: Matice slezská).

Sládek, Miloš (1995): *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy* (Jinočany: H&H).

Sládek, Miloš (2003): Paverova koláž z textů Františka Němce, *Aluze* 3, s. 162–167.

Sládek, Miloš (2004): Kázání, in Mocná, D. a kol., *Encyklopedie literárních žánrů* (Praha-Litomyšl: Paseka), s. 295–301.

Sládek, Miloš (2005): Láska jakožto žinka štěbetavá a švitorná ani huby nezavírala aneb Několik slov úvodem o raně novověkých kázáních a bezuzdné obraznosti, in *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století* (Praha: Argo), s. 7–48.

Soukup, Pavel (2011): *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra* (Praha: Filosofia).

Soukup, Pavel (2016): Kázání a kazatelé, *Dějiny a současnost* 1, s. 26–27.

Svatoš, Martin (2004): Mají se plagiátoři čeho bát?, *Tvar* 5, s. 15.

Svatoš, Martin (2010a): Úvod do kapitoly: Literatura a rétorika jezuitů, in Cemus, P. (ed.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006* (Praha: Karolinum), s. 777–791.

Svatoš, Martin (2010b): Nova et vetera. Rétorika na jezuitských gymnáziích a řečnická praxe v Českých zemích v 17. a 18. století, in Cemus, P. (ed.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006* (Praha: Karolinum), s. 877–891.

Škarpová, Marie (2013): Concetto v české hymnografii 17. století? Hagiografické písňové texty A. Michny z Otradovic v kontextu dobové estetiky, in Gáfríková, G. (ed.), *Hugolín Gavlovič a jeho dielo v dobovom literárnom a kultúrnom kontexte* (Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV), s. 150–171.

Vašica, Josef (1938): Jesuité pobělohorští a český jazyk, in *České literární baroko* (Praha: Vyšehrad), s. 177–188.

Vašica, Josef (2001): Účast Slezska na českém literárním baroku, in Josef Vašica: *Eseje a studie ze starší české literatury*, ed. L. Pavera (Opava-Šenov u Ostravy: Verbum-Tilia), s. 317–331.

Vintr, Josef (1998): Zásady transkripce českých textů z barokní doby, *Listy filologické* 121, 1998, s. 341–346. Dostupné z:  
<http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicnipoznamka.aspx?id=VintrZasadyTranskripce>

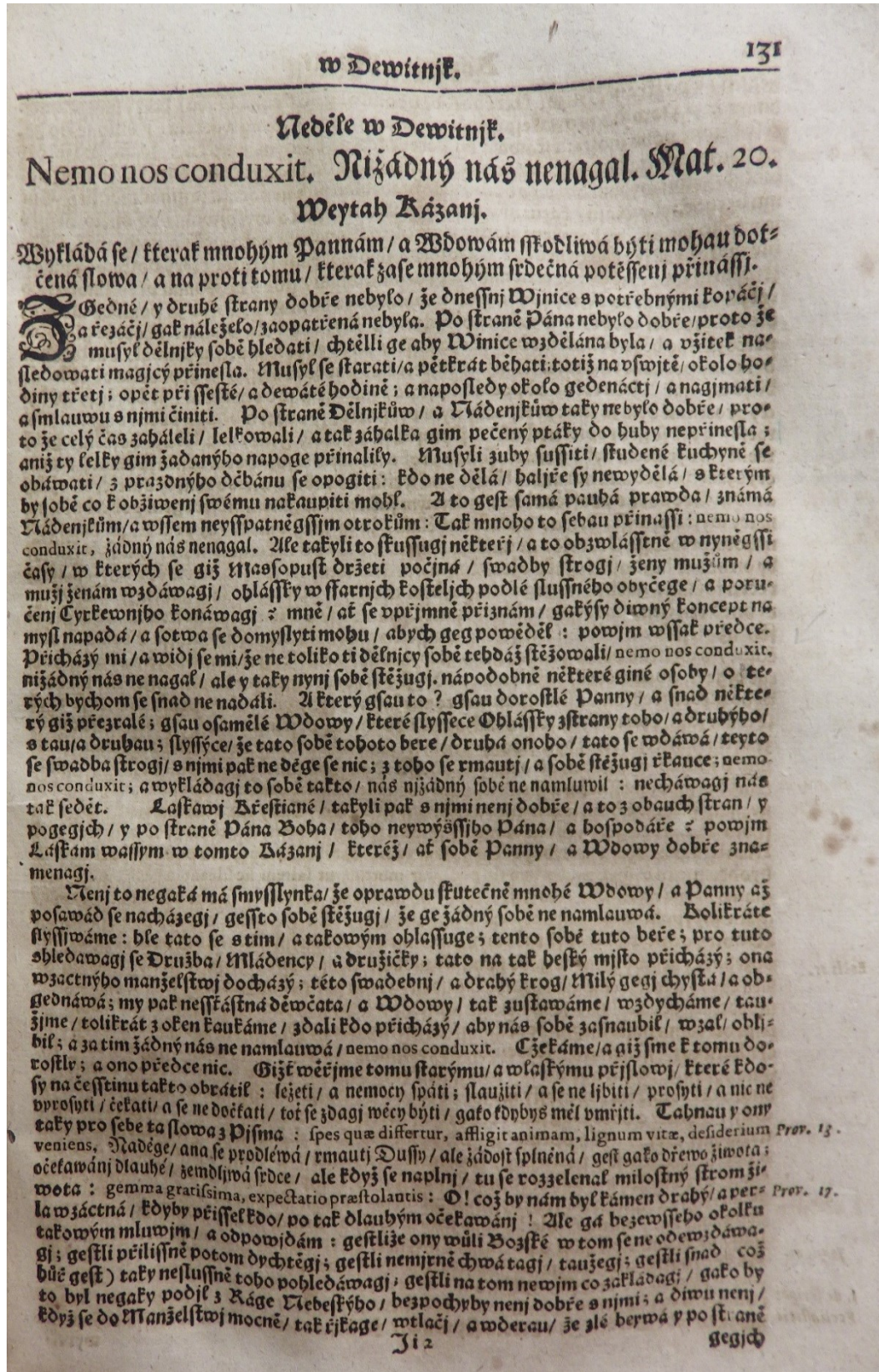
Vlček, Jaroslav (1940): *Dějiny české literatury 2* (Praha: L. Mazáč).



# PŘÍLOHY

*Příloha č. 1* Fotokopie kázání na neděli v Devítině

(Nitsch, Daniel: *Berla královská Jezu Krista*, Praha, Vojtěch Jiří Koniáš 1709, knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. BQ I 56)





gejch / y po straně muže / kterýho sobě vbonily / y po straně Boha / který jim ne poje-  
 hnává. Powjda se o gašesy dvojčicy / ana mermo muže mjeti chtěla : y dala se do ga-  
 šesy divné pobožnosti : říkávala na paterkách na každým zrnjčku : Pane Bože de-  
 mi muže : ale gaš ho dostala / a on gi několikráté žada prawjtkem přeměřil / s pěstj po-  
 bledil / hubu wybanřowal / s opuchlau / a naběhlau hubau počala se gináč modliti. Tu  
 mu bezpochyby Kasu / katu / morděru nadala / a wšecťo wyspřawala / co hněw ženšty  
 in officina furoris, w kowárně zlosti / a přehliwosti nakul / nakowal / a nachowal. Tu  
 hle máte / tať se taťowým děge. Powjda se o gašymšy Muži / který dostaw ženu / a  
 šfusz w gi sobě wzdycťy protivnau / a protjmluwnau / gda s ni gednau přes láwku nad  
 řekau / nechal gi do Kžety spadnauti : wolala ona na muže / prosyc za pomoc / ale muž  
 sledal gi proti wodě / a wzhůru pospřchal / a když ona dolu plaula / protože gi podle  
 přirozěnyho běhu praud wody dolu zanassel / on předce wzhůru wzhljdal / kdeby žena  
 byla : y počnauc tu ona na Manželu křičeti / co pať sobě myslj / že gi proti wodě hledá /  
 kdyť wj / gať Kžeta teče ; odpowěd dostala / gať gsem se domnjwal / že když gsy wždy-  
 cťy proti mně byla za žiwobyti / taťy nyini při smrti gsy proti wodě / a proto proti ni plo-  
 wess ; a tať se gi wtopiti nechal. Powjda se o gašesy ženě / ana muže dostala / genž  
 welikým ožralcem byl : y trápic se ona z toho na neyweřs / chtěla tomu spomocy : pro-  
 čež ožralčyho gednau náramně muže pochytila / do rakwe / a nebo trubly vmrlčj wložila /  
 a tať w chropotě s prostěradlem / a černým sukem / a giným nástrogem pohřebnjm na  
 máry wystawjwšsi / křiku / a plače naděšala / že gi muž vmřel ; ať y taťy z te nenadale  
 nahody přiběhšse Přátelě / ne málo se rmautili : ale po některé chwjly / gať spatřili / že  
 by on ne tať bezdušny / gaťo ožralčym přechwáceny na spřisob mřecyho ležel / snadno  
 řeči naděšali / gaťby ona geg ráda pozbyti chtěla. Powjda se o gašymšy Muži / kte-  
 rý hned ten den / w kterým oddawky měl / odwed se s Newěštau na stranu / a dal gi pře-  
 sti / ať plešřlo / a červená gi polila / a wšecťu gi otkwawil. Přiběhšse k tomu Kodi-  
 čowé / s welikau prácy z rukau geho gi wytrbšse / ptali se / gaťau mu přjčinu dala / že gi  
 tať bjge ? odpowěděl / nižadnau ; a když se oni tomu tím wjce diwili / a geden / na dru-  
 hýho hlědeli / řečlon / že sem gi / an miť tomu žádně přjčiny ne dala / wptal / diwjte se : co  
 se wám zdá / kterať bych se k ni zachowal / kdyby mi přjčinu dala ? Powjda se opět /  
 že byli Manžely / kterej byli swogj / y nebyli : samý sebe wstawičně bryzli / kockowali / šfor-  
 pili / bauchali / ať y geden od druhýho odesřli : dali sobě quinde / a hledali hospody ginde :  
 tēm kdosy wezma šněka / a šněkyni / nápis učinil ; non habitant unam famina, mařj, domum,  
 ne gšau šněkowé dwa spolu / niřda w gedny šforápce / Tať y pár těch manželů / w gedne  
 spolu chalaupce ; geden spolu domeček šněk / a šněkna né mjwá / geden y tať přjbytek těch  
 Manželůw ne býwá : nýbrž wčeny Lauredanus, chtěł taťowý spolu pohřebjti s timto ná-  
 broblem : hi conjuges uno tumulo ponantur mortui, ut saltem sic fileant in pace, qui semper  
 mutuo in vita rixati sunt : to gest : Aťyž ne mohli w te době / spolu býť bez rozbroge /  
 gšauc giž spolu w tom brobě / ať wřijš pokojge. Tu hle máte nepokogně Panny / a  
 Wdowky odpowěd ; tať se taťowým / a wám napodobnjm šřalo / a bez pochby tēm Bůh  
 sobě Bůh / a ty wřictně gšau y taťy před lidmi / z těch pať gedna ge tato / když Muž / a žena  
 w dobrém sobě powolugj / se wšpolek snášegj / dobře rozuměgj / a se strownawagj ; tať  
 naproti tomu nasleduge / že těch wšsech welice nenawjđj / kterej proti sobě newrau / so-  
 řej / banřegj / šturmgj / se wšpolek prokljnagj / od sebe odcházegj. Ale y taťy šř-  
 sšme potěšřtedlnau odpowěd / pro wšsečy ty / gestto w šřawu šřym buřto Panensřym /  
 buřto Wdowsřym / we wšsy možně poctiwosti / Božřšé wůli / a opatrnosti se odewřđř  
 w agj / wolně / a hotowě gšauce tať až do smrti wytrwati / gestli wšle Božřšá tať s njmi  
 nakládati ráčj. Gá opravdu / když sobě geajch rozličná nadánj / wšřřenj Božřšá /  
 a potěšřenj Nebesřá powážugj / musřym wykřiknauti : O přesřřastně Panny / a Wdo-  
 wy ! o kdybřřte wy dobře rozuměř / co Bůh z strany wás žřjđiti ráčil podle prořř-  
 ředlnosti swé milostiwé : co ž byřte wy niřda ani ne pomysřřily na to : nemo nos conducit,  
 býti / co promluwil sám o swřym neymilejšřim Wčednjšowj Janowj / ktereby na šř-  
 cy swém nosřl / a nechal na přřřch swřych odpocřwati při poslednj Wečeri ; quem Jesus  
 anavit plurimum, ktereby GŁřřs neywjce milowal / gať to seznává Swatý Otec Jan  
 rolim : a co pať o něm promluwil : tať chcy / aby žustal / sic eum volo manere : rozřř-  
 maže to sobě Swatý Jan šřlatowřř prawj / že dřjwe než to Pán GŁřřs o Janowj  
 wyřřel /

Eccli. 25.

Joan. 21.

l. de script.  
Eccliaſticis



wyřekl / swětil Petrowi weliké wěcy; nýbrž y spráwu celýho swěta / gakožto budau S. Chrys. ho: 87. in Joan: 70. 21.  
 cymu Naměstkwowi swýmu wykázal / ano y předpowědel / že Mučednictwý podstau  
 autem quid? tento pak co? gakožby řjcti chtěl / až do teto chwýle Lářku welikau gsy o ká  
 žal k Janowi / y galk pak s njm na budaucý časy náložjšs? ale odpowědel gemu Pán Ge-  
 žiš / si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere, gestliže gá chcy / aby tak zu-  
 řtal / až přigdu / co gest tobé potom? Swatý Otec Augustyn / a s njm obyčegné Písno swa  
 té čte to takto: Sic eum volo manere, donec veniam, tak chcy / aby on zůstal; gakožby řjcy  
 chcel / gen ty mne nasledūg / a ne wyptáwey se na něho: y ptá se tu Swatý prvó gme-  
 nowaný Otec / quid est hoc? co to mělo znamenati z a odpowjda y hned; quantum lapio, S. Aug. trac. 124. in Joan:  
 quantum capio: tu me sequere per imitationem, perferendi temporalia mala, ille maneat, donec  
 tempiterda venio redditurus bona, to gest; galk mnoho rozuměti / a pochopiti mobu / zná-  
 menáto: ty Petře gdi z mnau řřz nasledowaný a snášený od porných wěcy / a proti-  
 wensťwý; on pak až zůstane / až bych gá přišel gemu s wěčnau odměnou od placowati.  
 Swatý taký Ján Ilatovský přikládá / že chtěl nás s těmi slowy ponawěti / aby chom ani  
 řřjnosti sobě ne wědli / ani wšřetěněgi nepobledáwali / gediné leč wůli Božské / his verbis S. Chrys. ho: 87. in Joa.  
 činu toho dáwá / že to Brystus proto mluwil / ut in tempestivum affectum, & consuetudinis  
 desiderium tolleret, aby odřal od Petra wášen / a nárůžiwost ne slusňnau / a žádost obyčeg-  
 ně s Janem společnosti. Poctiwé Panny / a šlechterné Wdowý y taky na wás seto  
 wztáhuje. O každé z wás galkžto o swé milé Choti chce powědjno býti Brystus Gežiš /  
 sic eam volo manere, tak gi chcy zůstati: at teda každá sobě welice toho wáží / že gi on swý-  
 mu milýmu Janowi rownati ráčj. Ať nechá giných řřz poctiwé Manželstwj Brysta  
 nasledowati / a při spogeni swém / a šřátku Manželstým wyobraziti spogeni  
 Brystowo s swau přemilau Cyrkyw Božj; at Manželowé nasledugi Brysta / per imita-  
 tionem perferendi temporalia mala, řřz snášeliwost mnohých přikorj / a těžkosti / a tram-  
 pot / které gich ne minau / tribulationem carnis habebunt hujusmodi, galk gsem giž  
 ginde kázal / a dokázal; o každé z wás / gesto se ne wdáwáte / má býti to; sic eam volo  
 manere, tak chcy / aby zůstala / donec sempiterna bona venio redditurus, až přigdu gi wě-  
 cem Nebestkopanensťým wšřlechťiti / a wěčnau sláwau oblahoslawiti. Wěřř se giny radu-  
 gj / že muže dostaly / že stawu manželstýho se dočekaly / wy na to nic ne dbeyte / Brystus  
 wám prawj / sic vos volo manere, tak wás chcy zůstati / a o nic giného se ne pečowati / gi-  
 něho nepobledáwati / gediné wůli Božské / vče nás / že ani rmautiti se / ani wšřetěně na  
 něco se wyptáwati ne máme / leč na wůli Božstau. erudiens nos, ne dolendum, ne curiosus  
 investigandum prater divinam voluntatem. Wěřř zase swět / a gebo sluzebnjce / a nob-  
 ředy diwj se wám / že wás sobě žádný ne bere; wy řřtěněte / co ge swětu potom? my se  
 těřřime s tim Pána Wěřřš / Sic eam volo manere, quid ad te? že totizto Brystus chcy /  
 aby chom tak zůstaly / co ge druhýmu potom? Wěřř zase mnohé Panny / a Wdowý  
 wdané domnjwagj se / že tělesnosti swé tak wřogiti / řdyž stawu Manželstého dogdau /  
 a wřogiti moci budau; řřtěněte wy / nebezpečná wěc gest ta / a negišťá; mnohý při-  
 tom domnělým břehu wřonuly; o nás Brystus prawj / sic eam volo manere, tak chcy / aby  
 zůstala / a to opět galk Petrowi / ut in tempestivum affectum tolleret: aby wšřelký ty  
 vzniklý w člověku wášen / a nepořádné nachýlnosti řřrotil / nýbrž y dokonale odřal. Ale  
 gesto ponekudž se pozdržme při těch slowjch: sic eam volo manere: gá se obracugi k  
 řřenichu prawýmu wšřech čistých / a prawých Panen / a Wdow; k Brystu Gežiš / a tá-  
 žj se ho / co pak to znamená Sic? tak / tak / chcy aby zůstaly: y galk pak magj zůstati?  
 a wjdi se mi / že se mi odpowěd y hned dáwá / tak chcy ge zůstati; galk řřwjky neyřřko-  
 řřněgšř w garu mladosti swé; tak galk Lilium neyběleyřř w lité horliwosti swé; tak  
 galk Růže holandské w čerwenalosti řřydlivosti swé; tak / galk předrábě perličky do-  
 rostugjcy w Matce perlomé / to gest w poslušnosti materišké; nic tu nemá býti wá-  
 řšyho / zmrhalšyho / wywětralšyho: tak chcy ge býti w stawu dorostlým / galk přemi-  
 le řřpitjcy se řřwězdjcy na obloze nebesté; tak w čas newinosti swé / galk řřřřtal ney-  
 pěkněgšř; a tak chcy ge trwat wstawicně / aby zaslawily pozebnánu býti od Matky mé /  
 a Panny přečřřš / a řřřwěly se galk odwšřech ořřgj / a otrusřw očřřřně slato ryřř;  
 Wdowý pak galk neyřřáceněgšř řřřbro; nebo prawdu swarťo starodawné má; že L. de discipl. & habitu  
 Panensťwj gest zlato / Wdowstwj řřřbro / staw Manželstý olowo: Virginitas est au- & habitus  
 rum, viduitas argentum, matrimonium plumbum. A to gest / že Swatý Cyprýan Břřřřp / Virg. c. 2.  
 a Mu.



a Mučedlník / nazývá se květem Cyrkevní aurody / okraju / a ozdoby milosti duchovní / chvá-  
 litebné počestnosti dilo w neporuffenosti / a celosti / obraz Boží wypodobňující swátost Boží  
 de vera Virg: stau / w znesenéjší podíl / a porcy stađa Brystowýho : to gest / že Swatý Basilius, na-  
 cap. 12. ad zýwáge / incorruptibili Deo similes, Bohu neporuffiteđlnému podobně / contubernales an-  
 Heric: l. de gelicæ munditiei, spolu towarýšty / a spolu aučastnjce Angelsté čistotnosti: Swatý Ber-  
 Virgin. c. 23. nard / Angelůw částku / Angelicam portionem; Swatý Augustyn; gestto staw galkýšy  
 ferm. 1. de s. obzwláštnej nesmrteđlné slawy wyobrazugi; Swatý Petrus Damianský; a rozhognuge. O  
 Joan. Bapt. prawj / a pisse / že ony gsau ty / w kterých milost Božská se rozmáhá / a rozkošně / milostně /  
 li. 4. ad ux. quam pulchra est casta generatio cum claritate ! O kterak gest pěkné / rozkošně / milostně /  
 Sap. 4. čistě splozenj s sláwau / a gasnosti ! tak teda chce Bůh / aby Panny byly / a zůstaly  
 gako nowé w tomto swětě Angelický; a milostný obrázeť swág; gako podobné sobě sa-  
 mýmu w neporuffenosti swé; genj žiwot galkýšy nebeský y taky zde na zemi počjnagi.  
 Obhljdněme se gen tolika na ty Panny / a Wdowy / kterých památku / a swátky drželi  
 gsme ten tolika Měšc / a skoro gen předešlý teyden : Vtagdeme pak čtvrtýho Vnora  
 památku Swaté Veroniky / gegjto Manžel gmenem Amator, žiwot wěsti / a strawiti  
 in Mar. c. 17. chtěl w galkýšy gestyni w samotnosti we Francouzých / a ta se až posawád od něho  
 Corn: à lap: gmenuge Rupes Amatoris, skála / a nebo gestyně Amatora : w pátý den Swaté Zaty  
 Panny; w šestý Swaté Doroty Panny; w sedmý Swaté Juliany Wdowy / w osmý  
 Swaté Maryny Panny / a Swaté Marty / a Marye Panny: w dewátý / Swaté Apollo-  
 nye Panny / w desátý / Swaté Aulfreberty / a Swaté Sstolastyky Panny / w gedena-  
 ctý / to gest wčera / Swaté Victorje Panny. O gak to byly dobré Duffe / a Bohu mi-  
 lé / a w zactné perličky / ružičky / hwězdičky ! a ble tak chce / aby y wšecky Panny byly /  
 sic eas vult manere : s nimi chce Brystus ge sečteny býti / s nimi ošlawený / a zwelebený /  
 které y taky obnášely tělo křechké / rozličným náchylnostem podrobené / s mnohými po-  
 kauffenjmi teyrané; a wšak předce neporuffené / nepoškworněné zůstaly; nýbrž y taky  
 lásku čistoty swé Brystu zalíbené / mnohé z nich wylitau k tomu koncy / křwy stau wgi-  
 stiky / a otwordily. Ty / a takowý / chtěl Brystus ne tolika newwadlým wěncem nedo-  
 knuleho Panenstwj / ale y taky Laureá Martyrij, rozynowočerwenau / a Mučedlnjckau /  
 korunau ozdobené / a wšlechtěné býti od národu až do pronárodu na wšeliké wěčnosti:  
 Swatýho Petra w gednom okamženj chtěl wzdrauwenau býti : swatou Dorotu w čas  
 zymnj / a newwonnějšími kwojmi a růžemi skrz Angela Páně přinesenými obweseliti.  
 Calend. mor Swatou Marynu / wnutnutjm swým Božským / w klassterě Mnjským w oděwu muz-  
 Bolland. in ským / y s swým Ocem newinně setrwati : Swatou Martu / a Maryi / tak žádosti muče-  
 Tebr. má / y taky za takowé weřegně se wydaly / a na křjz powěšeny bywšse / ta převertěšně  
 slowa a radosti opakowaly / non est mors, quæ propter Christum toleratur, sed vita, žiwot  
 ge to / ne pak smrt / co se pro Brysta podstupuge. Ž nich Apollonyi tak lastkau Panen-  
 stwj Bůh milostiwý / a s wraucnym borlenjm po Mučedlnjctwý rozpáliti chtěl / že gako  
 nemohauc se zdržeti / sama do ohně připrawenýho wštočiwšsi ohenj obnj přidala / a tak by-  
 wšsi wjce rozpalena w sedcy plamenem ducha Swatýho / než ohenj gi přistrogený / po-  
 dle těla w kratčém čase zmařena gest / ale Duffe gegj neyčistějšsi do Nebe k odplacě  
 Brev. Rom. wěčné / a Mučedlnjcké koruně wyljsta / purissimus spiritus in calum ad sempiterna Martyrij  
 coronam provolavit : gž potom y taky Bůh po smrti za welikau pomocnjcy proti bolení  
 žubůw vžnánau / a ctěnau býti chtěl / gak y my samj takowau gegj pomoc ne ged-  
 nau gsme skusyli : Ž njch swatou Sstolastyku Pannu Brystus tak milowal / že na gegj  
 prosbu / zrebha se w gednom okamženj bauře / a tak selilo po wšech stranách / že Swa-  
 tý Benedykt bratr gegj / chtěl / neb nechěl / musyl při nj zůstati / a duchownj swá ro-  
 mlawánj k gegjmu srdečnému potěššenj delegj wěsti; a stalo se potom / že gak byla vma-  
 Leč Dioces řela / w widěnj sobě od Boha prokazáným / gegj přečjškau duffyčku na spůsob bělostkwa  
 Cal: mor: lé holubjčky vzřel do nebe letěti. Ž njch swatou Aulfrebertu / čistau / a suchau nobau nechál  
 přes wody přegjti / aby dal před nastawagjcy swadbau wtlagjcy w Panenstwj zaljbe-  
 ným wbezpečena byla. Ž njch swatou Wiktorji Pannu / od šfregjše potkauffenau / když  
 sebe z hůry dolu na vlicy zwerhla / zázračně při žiwotě zachowal od wšelikýho aurazu-  
 ž njch swatou Julianu Wdowu s takowau wážností čistoty obdarowal / tak že / když gi  
 wjce na sobě panenstkau dokazowati ne mohla / na swých dceruščách na newweyřa gi ob-  
 gednawala. Ach! šlyšte to Panenky! šlyšte to Matjčky / co swatý Ambrož o nj powi-  
 dá!



dá/ neb řeč gegj takowa k dcerám gegjm býwala : hoc vobis svadeo, quo nihil pulchrius, *S. Ambros.*  
 ut inter homines Angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copulá : totot wám radjm / nad *tom. 4. tit.*  
 což nic nenj krásnejšsibo / abyšte mezy lidmi byly gačo Angeli / Eterjšto žádným sítát *de hort. ad*  
 kem Manželštým spolu se ne wázagj. gá nynj ani pomocy od muže nemám / poněwadž *Virg.*  
 gsem osamělá / anjš s milostj zachowaleho panenštwej těšiti se mohu : wás pač před  
 očima mám / a když mi pozůstalo břjmě Manželštwej / a pomoc manžele odňata gest /  
 gačožto gšj mrtwýho / a z toho swěta sešlýho / tu widjm / a wznawám / že wy můžete wym-  
 luviti Otce / a polehciti / a potěšiti Matku / gestli to se na wás ožaje / co na nás gšj  
 straceno gest / si quod in nobis amissum est, in vobis representetur: hoc solo conjugij nos non poeni-  
 rebit : z toho samýho ne budu litowati / že gsem manželkau byla : nýbrž to sobě wážiti  
 budu / gačobych Panenštwej byla zachowala / gestliže Matkau budu Panen / a gestliže  
 wy tač budete chytj zůstati / žádné pomocy nebudu žádostiwá ; proximum putabo matrem  
 esse virginium, ac si virginitatem tenerem : si volueritis sic manere, nullius opem requiram :  
 abundabit mihi ad omnem opitulationem vestrae integritatis Corona, došti mi bude ke wšsemu  
 retunčtu / neporussenosti wassy fortuna ; a kdož bude / Eterjš mne za blahoslawenau ne  
 wgná / Edyž mne syce za nešciaštnau lidé magj ? Edož mne ne wctj / gačožto toliž Pa-  
 nen Matku ? Edo w poctiwosti mjeti nebudu / gačožto dšm / a dwšr poctiwosti ? quis  
 non dicet beatam, quam nunc miseram putant ? quis non honorabit tot Virginium Matrem ? quis  
 non venerabitur aulam pudoris ? Už dotuž S. Ambrož. O zlatá slowa ! U hle tač wás chce  
 býti / a zůstati Gejšs / milé Panny a Wdowy ; P pamatúgte to sobě : sic eam volo manere ;  
 anobřz y tačy to / co gačyšy Poěta zymowal : Plurimus in caelis amor est, connubia nulla, Con-  
 jugia in terris plurima, nullus amor : Manželštýho nenj mezy Manžely na Nebi snátku / A wšak  
 tam Lášty gest wšudj došti w Nebi : na swěte pač Manželštwa nagdeš bejt přeš příliš hogná / A  
 wšak njádne na swěte Lášty nenj. Slyšme tu prawdu tačy podlé rymowanj na česko  
 přeloženau. w Nebi stawu Manželštwej nenj / a wšak ge tam předce láška / na swěte  
 selidé ženj / nenj pač tu lášty částka. Zde muž / a ženau se spogugi / brzo tobo wlitugj /  
 swazkem Manželštým stworzugi / a předce se ne milugj. Ale Laškawj Břestiané / ne *Mar. 19.*  
 rozumj tomu wšicnj : non omnes capiunt verbum istud. Prawěgj Panny / a děwečky /  
 co pač z nás wšsich genom Geptjššty dělati chcete ? y Eterak by swět obšal ? Wdowy  
 tačy prawj / myš dobre wjme / co gest mjeti Muže : ne stogjme my otu lecykaus tělesnost ;  
 ale ge nám o to / že nás wbohý / osyčalý Wdowy po wšsich stranách drbagj / ššubagj / de-  
 rau ; musýme mjeti pomocnjka / genž by nás zastáwal / syce o wšsečo přigdemě. Odpowj  
 dám gá poneyprwe obaum s Swatým Pawšem : praeceptum Domini non habeo, consilium *L. ad Cor. 7.*  
 autem do, o Pannách přikazanj Páně ne mám / ale wšak raddu dávám gačo milošdenštwej do-  
 ššj od Boha w tom / abych byl wěrný. Odpowjdám Wdowám / prawda gest mila Pa-  
 nj Wdowo / že se často tač stáwá ; ale zle se to dēge / a Pán Bšh ne nechá tobo bez po-  
 mšty : nicméně tačy přidávám : bleš : Edyž gšy Wdowa osamělá / trápj tě Edo cyžy :  
 odkuž wšs / že te potom o wšsečo ne pripravj wlastnj muž / Eterjšho sobě wezměš ?  
 Co Edyby byl negaký heyseč / hráč / mrháč / ožraleč / bučič : často widjme tačowý pře-  
 kladj. Odkuž wšs / že tě wlastnj Manžel ne bude teyrati / trápiti / tršbiti / tryzniti ?  
 Co Edyby na to rozhogněgšce se dětj proti tobě Etwičeli / Ešičeli / Ewákáli / Ešákáli / a na-  
 dělapse wšce / a wšce starostj / wwodili šsedjny twé do Pekla ? Ne stežúg sobě teda / ne-  
 mo nos conduxit, žádný nás tač drabný čas ne namlawá. Waposledy přiznawám se  
 Pannám / a Wdowám / že ne gdu gá tač dalece na to w tomto kázanj / aby ony tač wždy-  
 dy zůstaly : wšak bych bez tobo nic ne swedł. Radda ge těm / Eterjšto zšúru dáno gest /  
 aby to pochopili : na to pač neywjce tlačjm / aby každá dorostlá / a newdaná Panna /  
 každá owdowělá Panj / a žena / oddawšsi se wšli Božšté ; w trpěliwosti ; mirnosti / a  
 wšseliké přjšlšstnosti / o čekawala powolanj Božštého ; a což potřeba gest obšwłáštne  
 E tomu / aby na šredce sobě wžala poctiwost swau / a se wššj možností wšlowala čistotu gač  
 Panenštkej / tač Wdowštkej dochowati / (opačugi geště gednau) dochowati / až do po-  
 ctiwýho Manželštwej. Uč dochoweyte / dochoweyte / tu wžáctnau perlu milé Panen-  
 šty / a Wdowy. Odi profanum vulgas, & arceo, zaspsjal někdy Horatius, Wtenawšdj  
 rozmačšých / a ležkomyslných lidj / a gich odhánjm / a wypowjdám : facunda culpa secula,  
 nuptias primùm inquinavere, & genus & domos : aurodný E břjchu swět / wšsečno dělá  
 nazpět : y tačy gšj swadby wnečštili / wnešádili / zprznili / y rod / y plod / y dšm swúg /  
 dšjwe než čas E spogenj Manželštému přišsel. Tu nenj tolišo radda / byčby se Panny /  
 praeceptum Domini habeo, a známo gest wšsem : nesesimnjšš. darmo gest / byčby se Panny /  
 a Wdo



a Wdowy tisykráté kláštěra odřekly / a zůstawše w swětě / wdáwati se nevwstále žada-  
 li / nicméně dočud Bůh gich tak zůstati chce / nic jim není do konce wje dovoleno /  
 nešť se ony k swětu strojí / a nebo nestrojí. Takový záwazek / a rozkaz magj / gačo kře-  
 rýkoli / a nebo kteračoli Bohu se zaslíbila : gednosteyná ge to z obogi strany powinnost /  
 a není tu rozdílů žádnýho / gediné že ti / kterež se Bohu zaslíbili / přestaupiwše meze či-  
 stoty / dopustili se mimo smilstwa / swatokrádeže ; tito pak smilnjcy gsau / a smilnjce /  
 což wšedlo od Boha zapowědjno gest / a není před očima Božským / leč mrzkost / oba-  
 wnost / obyčda ; ošklivost. Be wšsem křesťským / a ne gen duchowním / ne k negatý-  
 mu Tymoteowi Biskupowj / a nebo Tytowi / ale y k nám wšsem mluwj Swatý Pawel :  
 smilstwo pak / a wseligatá nečistota / neb lakomstwj / anjž gmenowáno bud mezy wánu / gačož  
 slusj na swaté ; a neb mrzkost / neb blaznowé mluwenj / a neb oplzlost ; nebo otom rozumějce  
 wěderi máme / že žádný smilnj / a neb nečistý / ani lakomec / genž gest modloslužebnj / ne má  
 dědjet w Kralowstwj Krystowém / a Božím. Žádný wás ne swožug marnými řeční ; nebo  
 proto přišel huěw Bojž na Syny nedowěrné : k Tesalonýtským / a nám wšsem / opět mluwj  
 Swatý Pawel : Wite zagistě ; gačá sem wám dal přikázanj strže Pána Gějše ; nebo tatoť gest  
 wíle Bojž / poswěcenj wáše : abyšte se zdržowali od smilstwa / aby uměl gedentazdž s wás na-  
 dobau swau wladnautj s poswěcením / a se cti / ne s naružiwosti / a žádosť / gačo y pobané / kterež  
 Boha ne znaj. Do konáwám s slowy / kteraž napsati měl Swatý Jan podle poručee-  
 nj a widěnj sobě od Boha na Ostrowě Pathmos řečeným věčným / a napsal Biskupowi  
 Filadelfijským ; nýbrž ne toliko gemu / ale wšsem wěrným křesťanům : proto že gsp za-  
 chowal slowo trpěliwosti mé / y gá tebe zachowám od hodiny pokušenj. Hle gá prigdu brzo : dra-  
 žjž co máš / at ni žádný ne wezme koruny twé ; a něco malo před tjm prawj : Swatý / a praw-  
 wj / kterež má kšj Dawidůw ; zřědjt / že gsem gá zamilowal tebe / scient, quia ego dilexi te. Ach  
 milé Panny / a poctiwé Wdowy ! což se to wšedlo pěkně na wás wztahuge : hleďte te-  
 dy / abyšte zachowaly slowo trpěliwosti / to gest přiklady wam daný / gač to wykladá  
 Haymo . a Beda ; přiklady totižto snáswliwosti swáti Božskau srownalé / a zachowá wás  
 Bůh odpokussenj / aby wás sobě ne podmanilo : držte co máte : ne deyte sobě wydřjti mi-  
 lostně kwětaucý wěnc přigemné / a přeljbezne Bohu čistoty / a newadlého Paněnstwj :  
 tene quod habes , ut nemo accipiat coronam tuam. Gestliže ste srdce wáše / a těla wáše /  
 bezewšsi aubony neposkwrnilá až do poctiwýho stawu Manželského dochowaly / věcni-  
 ly ste / co gste byly powinny ; gestliže pak w celosti swé dochowaly ste až do smrti / blaze  
 wám ! nebo tak nadewšedky ženy / zeyškaly ste sobě Wěnc nowý a čerstwý / a Borunu  
 newadlé sláwy na Nebi / kteraž od wás odňata ne bude na wěky wěkůw Amen.

ad Eph. 5.

1. ad Thess. 4

Apo. 3.

\*\*\*\*\*

Neděle w Dewitnj.

1. ad Cor. 9. Sic currite, ut comprehendatis. Tak běžte / abyšte doběhli.

Weyrah Kázanj na Epistolu.

Máme se wšsy snažnosti spasenj nasseho pohledawati / ne spolehajice na to /  
 že gsme w samo spasytedlné Wjře wywěceni.

**D**ěsnj Epistola gest konec dewatě Epistoly / a začátek desatě k Boryntům  
 od Swatýho Pawla sepsaná w kteražto (gač se mi widj) žádá od Boryntůw / a  
 od nás swatý Pawel / abychom se na tom ne bezpečili / gačoby nám to dosti bylo / že  
 samo spasytedlné Wjře / a Cyrkwy / přiwěleni gsme ; ale abychom při tom we wšsy sna-  
 žnosti / a stálosti w dobrém / spasenj obgednawali. Tak smeyslj / y taky Alphonfus  
 Salméron říká : docet Corinthios, ne in solo baptismo confidant, quasi ideo impunè tolerari debeant  
 in peccatis, to gest ; wčj Boryntský / aby nespohali genom na to / že pokřtěni gsau ; gačoby  
 by proto w hřisich bezewšeho trestanj nechati se měli / non enim sub evangelio securè  
 dormiendam est, nebo my křesťané w w křesťanstwě gsauce wywěceni / ne máme bezpečně /  
 a libě spátj : gačoby tak bylo wšedlo dobře spraweno : odtud taky wwadj gim rozličná  
 k tomu pobnutj / a přiklady Otcůw w zábalce / a bezbožnosti přebywalých / a tak ge od-  
 ný přiklady / a přjčiny šterněgj dnes powážjme / a k naučenj / a weystraje přiwědeme.  
 Poney

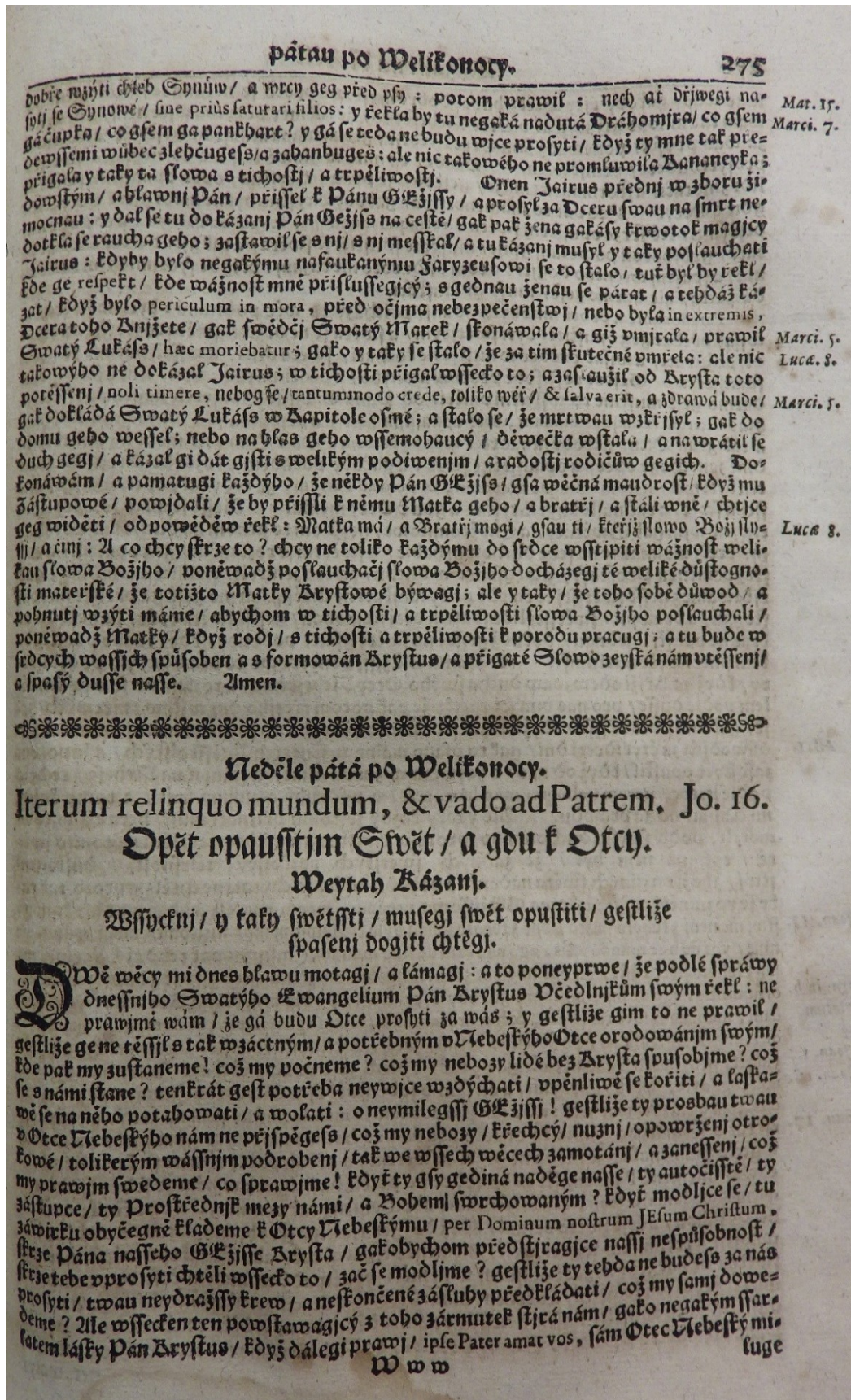
Disp. 16. in hanc ep.

Disp. 12.



**Příloha č. 2** Fotokopie kázání na neděli pátou po Velikonocích

(Nitsch, Daniel: *Berla královská Jezu Krista*, Praha, Vojtěch Jiří Koniáš 1709, knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. BQ I 56)





luge vás / gaťoby řicy chtěl; buďte dobré mysli / a proto se nermuťte / nebť gsem gá wám tak mnoho giž zeystal v Otce Nebestýho / že takměř potřeba wjce není / aby ch gá za wás prosyl, poněwadž sám Otec Nebestý giž na wás tak laskaw gest / že začťoli geg prosyťi budete / učinjť wám. Druhé / co mně w hlavě ležj / a co neywjce swětšj lidi zmotati / a sformautici může / gest to / že prawj Brystus / opět opaušťim swět / a gdu k Otcy. Pro co pak to znamenati má / gaťoby Brystus byl ne mohł giti k Otcy Nebestýmu / leč sřzje opušťenj swěta ? relinquo mundum, & vado ad Patrem : a co pak y my taťy / gaťyhoťoli powolanj gsmě / musýme spušťiti se swěta / a tať giti k Otcy Nebestýmu / a spasenj wečného dogiti ? o tom bude toto me kázanj : přigde syce mnohým ta twrdá pecka / ale darmo gest / musy gi lauskati.

Paradoxum, a proti mnohých zdánj / přicházý ta wěc podiwná : býti na swětě / a wssat předce geg opušťiti / býti swětšým / a swěta se ne držeti / swěta rozkossj / a pobohdly požiwari / a wssat předce w nich se ne kochati / swěta wjziti / a wssat předce se gebo spušťeťi. Gest to cossy sobě protimluwnýho / a protiwnýho : býti / a ne býti. Ale darmo gest musýme to wssyćni vměti / od Pána GŁjisse Spasýtele nasseho possel ten blas : iterum relinquo mundum, opět opaušťim swět ; a přjdává se / & vado ad Patrem, a tať gdu k Otcy / gaťoby gináč to : vado ad Patrem, gdu k Otcy / ne mohł vyplniti / geodiné zanechage opět / a opaušťeťe swět : a gaťoby pořádem y každyho Břestiana blas ten býti měl / iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem, gá tedy taťy opět / a zase opaušťim swět / a tať následugi Brysta / a gdu k Otcy mému. Těšť se mi w té wěcy pro eiwjne wjm gať Swětácy / a Swětomilowé / nešť oni to genom na duchownj potabuňgj / křeťj wezmauce na sebe duchownj habit / s swětem se rozlaučili / geg opušťili / a tať sřzje učiněna Profesy / žiwj gsauce w duchu / swětu zemřeli / civiliter mortui sunt, gať řikáwáme ; nešť swětšj té twrdé pecky lauskati ne chťegj / darmo gest / a předce na tom stogjm / a prawjm : swětšj lidé spasenj býti ne mohau / gestli swěta opět / to gest dwaťkrát ne opušťj / gednau / dokudž gestě na swětě gsau / podrubý / řdyž z něho prostředkem smrti wykročiti musý.

O Pánu GŁjissi poneyprwe to prawda bylo podle litery / řdyž na Břjzi odevzdaw ducha swýho Otcy Nebestýmu / a rozlaučiw se s swým tělem podle duše / pro nás vměti ráčil ; že pak potom třetjho dne wstaw z mrtwých / zase / gaťo na swět přjšel / řdyž wěčal sebe samýho žiwého po swém vmučenj we mnohých důwodjch za čtyřidceti dni / gať to psáno máme w skutčých Apostolšjch / a že potom zase swět opušťil / řdyž od nás / a ze swěta w zbůru wzat / wstaupil na Nebesa / to bylo podle litery / iterum relinquo mundum, opět / a podrubý opaušťim swět / a tomu každy mi dá snadno za prawdu. Ale y taťy každy se tomu přiznati musý / bera to in sensu morali, podle smyslu duchownjho / proto že Brystus gsa třidceti tři léta na tomto swětě / tať na něm byl / že žádných swětšjch rozkossj / tělesnostj / dustogenstwj / zbožj / a giných swěta nadánj / a pobodlj niťda se chytati ne chťel ; a proto tať řy se rozuměti magj ta slowa GŁjissowa : regnum meum non est de hoc mundo ; ředlowmne / vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo, ( mluwil pak tebdáz k Saryzeim) wjž tohoto swěta gste / gá pak ne gsem z tohoto swěta ; wy ždulu gste / gá pak z hůry / vos dedani, mundanos favores, opes, & honores ambitis, vitam agitis talem, qualem agunt mundo degato ti / genj swětu se oddali ; ale gá ne tať : odeud zase prawj Swatý Jan / mundus enim non cognovit, swět ho ne poznal / a on sám o sobě swědčj v Swatýho Jana / ego vici mundum, gá gsem přemohł swět : a opět / jam non sum in mundo, giž ne gsem na swětě ; a opět čyřejkrat v Swatýho Jana to opáčj : non sum de hoc mundo, gá ne gsem z toho swěta ; cossowal / nicmeně k marnosti gebo sřdce ne přjkladal / dawage nám ze sebe přjklad / ut quemadmodum ille fecit, & nos faciamus, aby chom my tať učinili gaťo on učinil ; a aćťoli někdy sláwu / a čest swěta přjgal / řdyž do Jeruzaléma sřz bránu zlatau / s welikau sláwnosti / a tryumsem wgeri ráčil / nicmeně přjgal gi tať / aby oťázal tjm wětšj marnostj swěta / ne pak žeby negaťe obliženj w nj měl ; poněwadž w malým čase to proměněnj mji chťel w ten žalostný / a wkrutný blas : Crucifige, Crucifige, wkrjžug / wkrjžug. A tať my wssyćni swět opušťiti musýme / nešť ge nám wděť nebo ne wděť : to chće od nás Brysta Pána přjklad / to Pisma / to Swatj Otcowé / to Nebesa nám přjhotowěna / to y taťy sám netrwatý /

Ab. 1.

Joan. 18.

Corn. in h. locum.

Joan. 1.

Joan. 16.

Joan. 17.



netrwaly / wrtohlawy / plzky / a pomjse gjeý swét. Slyšme / co nám dnešnji Epistol  
 Stola Swatýho Jakuba předpisuje : naboženstwi čisté / a neposkvrněné před Bohem / a  
 Otce / totož gest / namštevowati Syrotky / a Wdowý w sauzeni gegich / a ostržhati se nepo- *Jacobi, 1.*  
 skvrněného od tohoto swéta : tak teda swét gest plný poskwrny / obyčdnosti / a obawnosti ;  
 y Edož bude tak nerozumný / aby se w něm pomáchat / vcaurati ne dbal / a w kalissti ge- *6. 4.*  
 ho pomalował a kálel ? Prawj zase tyž Swatý Jakub w Kapitole čtwrté : zdali ne wíte /  
 je příjei tohoto swéta gest nepřítelnyé Boží ? protož Edož bykoti chtěl býti přítelem tohoto swéta /  
 nepřitelem Božím učiněn býwá : z čehož následuge že swét ge plný rozbroge / rwaček / ne-  
 gsa učiněn Božské welebnosti / sabal / a wognu wedl proti Wšemobaucnosti Božské ?  
 Prawj Swatý Petr w Epistole své Banonyčé / si refugientes coinquinaciones mundi in *2. Petri. 2.*  
 cogitatione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, sic rursum implicati superantur, facta sunt  
 eis posteriora, deteriora prioribus, gestlije ti / kterijž wstřagi poskwrn Swéta tohoto / strže znd-  
 mosti Vána nasseho / a Spasitele Gezu Krysta / opét zase gimi býwagi přemoženi / a w ně wvale-  
 ni / tehdy učiněny gsau gim poslednj wěcy horsši nežli prwnj ; y Edož by tak blaznitým byl / aby  
 Eochage se w neřadě swéta sám na sebe wice / a wice zlého wwalował / a strkal se do wét-  
 ssi psoty / a do wétššho zlého / než Edy prwe stusyl ? prawj Pán GEjžiš ; Kniže tohoto  
 swéta giž gest odsauženo ; y Edož bude tak possetilý / a drže se swéta a spolu s Bnjzetem *2. Petri. 2.*  
 swéta se ablaucege / ne bude se báti takowého odsauženi / Edežto Angele gsauce wétššj  
 sly / y w mocy nežli lidé / gač mlwój Swatý Petr / ledwa trpi proti sobě ten přebrožnj *ad Rom. 12.*  
 šaud. Prawj / a wisse Swatý Pawel / ne srownawegte se s timto swětem / ale napravte  
 se w nowotě smyslu wasseho / ale teda to má býti negaký brožnj študce / zabubce / ruffitel  
 dušš lidšřch ; y Edož bude tak nemaudrý / a spolky s nim wstanowj E zabynutj / a zabu-  
 bé své wěčné ? tuč by se wygewilo to Izayáše Proroka : y bude šyla wasse / gačo pyřj kau- *1/a. 1.*  
 delnj / a dšto wasse gačo gštra / a zapáli se obě spolu / a ne bude Edož byšyl. Prawj Swa- *Jo. 2.*  
 tý Jan w Epistole své / wšsečo / co na swěte gest / gest žádost těla / a žádost očí / peycha žiwota /  
 concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitæ, a od té žádosti těla / tábne se  
 smilstwo / sauložnictwj / cyzoložstwj / a wšseliká nestydatost / bugnost / a nezřjena  
 wilnost : od žádosti očí ; tábne se lačomstwj / Erádeře / lšti / šfortele / a osfemetnosti ;  
 od peychy žiwota tábne se potupa bližnjch / bněw / zločayctwj / wražedlnictwj / zbyte-  
 čnost w Erogj / přjlišně dychtěnj po cti / důštogenstwj ; y Edož tak newážnj bude / aby  
 se do takowých neshlechtnosti wpletl / wmotal / a zawedl : tuč se nacházegj / kterjžto  
 po wšli těla swého w žádosti nečštoty chodj / a Panštwj potupugj / zausalj gsauce / sa-  
 mi sobě se ljbje / ne bogje se bludšw wwoditi / a raubagje se : tu lidé živi gsau gačo  
 nerozumná howada / kterj od přiroženi gđau do wězeni / ač zabynutj w těch wěcech /  
 kterýchž ne znagj / genž zabynau w porušenj swém / wezmauce odplatu nesprawedlnos-  
 sti své : tuč za rozkoš magj každeho dne Eochánj / gsauce poskwrna / a mrššosti / roz-  
 koš plodje na horách swých / a smilnje / očí magje plné cyzoložstwa / a nepřestáwa-  
 gj břeššeti / laudje dušse newštwičné / srdce magje obwyklé lačomstwj / Synowé sloč-  
 čenstwj / gač ge nám wypisuje Swatý Petr w prwe gmenowané Epistole své drubé /  
 w drubé Kapitole : y zachowegž nás tehdy Pán Bůh od swéta ; musšme / ach ! musšme  
 geg opustiti. Gač nás Swatý Jan miláček Páně důwodně / a pracně E tomu wede  
 w Epistole prwnj ! Počinage on Kapitolu swau drubau napominage každyho srdečně : *1. Joan. 1. 2.*  
 filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis, Synáčkové mogi / totož wám pišši / abyšste ne bře-  
 ššili / potom gačoby prostředek do rukau nám podáwal / po Eudžž Eřechřšosti nassy něče-  
 ho se dočinjme tu prawj / wačliby Edo yžřěššyl / přimluwcy máme v Otce Krysta GEjžiše spra-  
 wedliwego / a oné gest litostiwá obět za hřšchy nasse / a ne toliko za nasse / ale y za hřšchy wššeho swé-  
 ta : potom abychom wědēli / gačým spššobem ho znáti můžeme / tu Elade / že po tomto  
 wjme / že geg známe / gestlije přjřžanj geho zachowáwáme / nebo ten / Edo prawj / že zná  
 Boha / a přjřžanj geho ne zachowáwá / šhár gest / a prawdy w něm nenj : potom abychom wě-  
 dēli / gač mnoho záležj y tačy na lásce bližnjho / tu Elade / Edo prawj / žeby byl w swěte / a bratra  
 swého nenawidj / že gestteč gest w temnostech / a newj / šam gde / neb temnosti oslepily očí geho : dá-  
 legj / gačoby E tomu wšsemu welmi potřebné / a zachowáwánj hodné / návčeni na srdce  
 každyho wázati / a wtláčiti chtěl / tu prawj / pišši wám Synáčkové / pišši wám Otce  
 wě / pišši wám Mladency / pišši wám Temluwňákta / pišši wám mladj ; a co pač pišše ?  
 co následuge ? ne mlugte swéta / ani těch wěcy / kterých gsau na swěte ; a přjčinu přjřžawá : ne-  
 bo Edož mluge swét / nemj lššty Otce w něm : gačoby řjcti chtěl / Edyž nenj w něm  
 lššty

W w w 2







pobodijmi / a nabytkami / náramně se popjchaj / a zraňuj. **Co gest swět?** gest gata-  
 sy diwná Aparyka / w který ostawicně rozličná krámská kořenj se bromazdugj / a tu se  
 gako w negatým moždjej spjsty / a paličkau medennau stále tluče / ale ze wšseho toho do-  
 mnělého dobrého / ne může se nic prawého wtěssenj / a wtjssenj wytlaucy ; aniz ta neymen-  
 ši kapka essentia , dobroty sprawedliwé / strze gakykoli alembjč procediti a protáhnau-  
 straubku zawřenj ti blazniwj lidé / o kterých zmjnků činj Swatý Bernard / a za ztřeště-  
 ný ge pokládá / rka : quidam phreneticos arbitrer? widěl glem / powj dá on / an geden z nich pl-  
 nau hubau / a tlamau pšel mořstý žwekál / buccis tumentibus marinam masticabat arenam , a  
 to byl takomj : druhý deymem kuchynjským a párau se nacpati / a naprati ne přestáwal / a to byl  
 ožerňj / exhalantem teterrimum vaporem gestiebat haurire , třetj postakugjch a prstakugjch gistry  
 rad do otwřené tlamy chytal / micantes scientillas hiantibus faucibus excipere latabatur , a to byl  
 faryč / a hněwivý : čtortýmu se zdálo / že sedj na mákowicy wysoké wěži / na který sám sobe  
 sfodrem wjtr přihánel s takowau chtimostj / gakoby dausal / že wšsechno powětrj pohlne / super  
 pinnaculum flabello sibi ventum ipse ciebat , ac si totum speraret aërem deglutire , a to byl čti žado-  
 stivý : páty vlastnj maso těla swýho cucal / a durmal / a obljbuge sobe nad tím / k tomu koncy  
 nynj ruce / nynj rčmé / nynj giny audy k hubě přikládal / proprias carnes sugere laborabat ; nunc  
 manus , nunc brachium , nunc alias partes applicans ori , a to byl pšjstý / rozkošný / a sám sebe  
 pochlaubagjch : tam / a w tom straubku nachazegj se taky ti nerozumnj chlapcy / kterj hwjz-  
 dáky / a nebo čerwivý / a dčerwý ořechy laustagj / a ač rozlaustnauce s nechutj čerwy /  
 a prach / a směti / z huby vypljwagj / předce zase do laustání se dáwagj : tam se nacháze-  
 gj medožižnjcj pacholjkowé / kterým se zdá / že w wčelnjka / a medowýho aułu sedj / y  
 proto med ten wybjragj / a lžagj / ne dbagjce nic na to / že celý rog na ně ze wšsech stran  
 lžá / a wkrutně s žabady swými pjchati ge ne přestáwá ; a to gsau bug-  
 nj / chljpnj / a smilnj nestudowé. Principium dulce est , sed finis amoris amarus , læta ve-  
 nire Venus , tristis abire solet , spjwá Poëta. **Lásky začátek gest sladký** / a wššak potom tunc  
 hořký / Venus s radostj přjcházj / a wššak s žalostj odcházj : dulcia quæritum sic ad mare flumina  
 currunt , postquam gustârunt æquor , amara fluunt. **Tak sladké řeky / do moře wbjhagj /**  
**hořké pak z něho zas se wracuj.** Habet omnis hoc voluptas , stimulis agit fidentes , apiúm q-  
 par volantúm , ubi grata mella fudit , fugit , & nimis tenaci figit icta corda morfu , spjwá Boë-  
 cius : má to každá rozkoš swéta / že ztřeštěnj lidé bláznj / ldyž pak med gak wčela metá / bodné /  
 mizj / težce / ranj. **Waposlady swět ge gako peles těch nedwédůw / z kterých o ged-**  
**nom nám powj dá znamenitý Authoř / a skladatel knjžky / gijžo Vermem conscientia nazý-**  
**wá / a ze ginéna sluge Cebentner / a gest on z Towaryšstwa nasseho ; že totjžo ten nedwéd**  
**ně kdý do gedné gámy wpustěn gsa / gak vzřel / že tam pánwe plná medu wystawená gest /**  
**y hned wztěkle k nj běžel / a ač stusyl / že ten med welmi hořký / a wčelý gest / a proto po-**  
**prstáw se gednau / y podrubý od něho odstapil / předce potom zase do něho se wlepil /**  
**wlebl / lžal / ač wšsecken wylžal / krásně že gazyl / y hubu sšeredně sobe popálil : spjwá**  
**Owjdýus : sentit amans sua damna ferè , tamen hæret in illis , milek ššodu swé vžnáwá / a**  
**wššak předce w to se dáwá / hrjch a wjnu wjce mnozj / ne boge se metly Bozj : mala sua , quod**  
**malorum est ultimum , amant , prawj Seneka / žlé swé vlastnj / což gest w žlém wčec neyposledněg-**  
**šj / sobe libugi / a milugi. O infelicitatem generis humani. Wykřjžuge Swatý Augustýn : ferm. 3. de**  
**o nestiafne lidsté pokolenj ! amarus est mundus , & diligitur ; putas , si verè dulcis esset , cum ta-**  
**men in se dulcis non sit , quomodo postea amaretur ? hořky gest swět / a miluge se : co se domnjwáš /**  
**lđyby byl sladký / genž w gistoté sladký nemj / gak by byl milowán / turbatur quotidie , & tamen**  
**amatur quotidie , bauj se každodenné / a slacy / a wššak miluge se každodenné : despiciendus à no-**  
**bis hic mundus fuerat , etiamsi rebus prosperis demulceret animum ; at postquam tot flagellis pre-**  
**mitur , tot nobis quotidie flagella ingeminat , quid nobis aliud , quàm ne diligitur clamat ? milu-**  
**wj Swatý Řehoř : méli by gsme my tento swět wtupiti / byčby mysl našj polechtáwal ššěstjm / a**  
**ždárnau sladkostj ; nynj pak ldyž s tolikerym trestánjm obtžjen býwá / a nám taky o takowým táráni**  
**pkřik dčla / což ainhho wola a křičj / gedne abychom ho ne milowali ? k tomu koncy wola**  
**Swatý Augustýn : fuge mundum , si vis esse mundus : fuge creaturas , si vis habere Creatorem , in Joan. ep. 1**  
**omnis creatura vilescat , ut Creator in corde dulcescat , wšštrjžeg se swéta / gestli čistým býti čbešs ;**  
**wšštrjžeg se stwořeni / gestli Stwořitele mjeti čbešs ; každé stwořeni / ai té omřj / aby Stwořitel**  
**w seden twém sladký byl : k tomu koncy wola Swatý Lew Papež : ideo aternis bonis infe-**  
**parabiliter inhærendum est , temporalibus verò transeunter utendum est , proto wčinných žbo-**  
**žj nerozčlitélné přidrjeti se máme / časných pak gako mjmo gduuce / a přecházegjce vjžwati /**  
 quid-



quidquid de prosperitatibus hujus mundi occurrerit, viaticum sit itineris, non illecebra manio-  
nis, cofoli ž štěstij / tohoto světa se nahodj / to at ge na spůsob penjze na cestě potřebnjho / ne pak  
nastraha / a potach ž zamilovánj světa / a w něm sobě obljbenj : wola opět ž tomu koncy Swatě  
ty Augustyn : ů ista diligis, ut subjecta dilige, ut famulantia dilige, ut arrham sponsi, ut mu-  
nera amici, ut beneficia Domini, sic tamen, ut memineris semper, quæ illi debeas, nec ista pro-  
pter se, sed ista propter illum, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum diligas ;  
gestli tyto wěcy časne milujes / miluj ge / gako Bohu poddaně ; gako gemu slaujzicy / gako danj to-  
bě žáwdawek / Bojz penjz / a litkup od ženicha Nebestěho / gako dary přjtele / gako dobrodinj Dá-  
na ; a při tom wzdychy pomnj / co gemu dluzen sy ; anjz miluj géto wěcy pro sebe samj / ale pro Boha ;  
anjz s nim žárowen / ale gemu ž wůli ; a šez ně gako způsob tobě od Boha wdělenj / nic mi-  
legššho nad dárce toho Nebestěho ne meg : cave o anima, ne quod ab sit, meretix dicaris, si  
munera dantis plus, quam amantis affectum diligis, hled se o duše / abys zabělau / wandrownj-  
cy / a popenéžnjcy gmnja ne byla / co by šestalo / řdybys wjce šwet / a dary časne / než lastawěho  
na tebe Boha milost / w lásce / a wážnošti měla. **Wtedy Lastawj Postuchačj / stawme  
my se třebas na hlavu / a proto že swětštrj gšme / předštrjregme / že s swětem držeti mu-  
šjme / darmo gest / gá zase prawjm musšme se gebo spustit ; to štrēj od nás Pšma / to  
Swatj Otcowé / to swět sám / to špasenj nasse : řdyž pak taš possertij nebudeme / aby-  
chom sebe samj do tobo šraubku zawšrali : řdyž nebudeme taš šlepj / abychom se šwě-  
wolně na tom karbaně oššiditi / oššrabati / a za nos woditi dali : řdyž ne budeme taš ml-  
šnj mlaštáčkowé / abychom ten meš polžáwali / řterěho okušyti ne můžeme bez aubony /  
bez popichánj / bez opálenj / bez nasledujcy hořkošti / bez šmrtešdněho ranenj : řdyž ne  
budeme tašowj šlaupcowé / a šludcowé / abychom wětry honili / abychom wšstem  
mořštým se naprašškali : řdyž ne budeme taš wrputnj / šwěta přšlepkowé / abychom gebo  
mandrágory wjce sobě wážili / než rozškos wěcnau / než weliká ta / a dalece rozššřená  
mjšta nebestě / řterá přšprawena gšau milujšcým Boha / a opausštégjým swět. Sur-  
sum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur, řtrěj Seneka / wžbūru  
gšau weliká / a proštranná mjšta / tu řterých opanowánj myš lidská býwá přšpusšřena ;  
cūm te in illa verē magna sustuleris, mluwj Seneka / quoties videbis exercitum subrectis ire  
vexillis, dices, it nigrum campis agmen: formicarum iste discursus est in angusto laborantium,  
řdyž se do těch mjš oprawdu welikých odeberes / tu wida wogššo / antáhne na poli s rozššřenjm  
šstandáry a praporcy / řeknesš : což gest tu hrozná přewelika šyla lidj / až wššudy ge černo od něho  
a za tím proti Nebi a Nebestianum / běhánj gest to mrawencūw tolišo / formicarum in angusto  
laborantium ; punctum est istud, in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis, mluw-  
wj opět přwé gmenowanj Mudřec / punktij gest tolišo tento šwet / na řterým se plawšte / w  
žšte / gezdjte / na řterým wálky / a wogny wedete / na řterým řtrálowštwj rozššřádáte ; punctum  
puncti, punktij punktij / prawj Boētius : Swatj Augustyn wššeka ta nasse žde přebj-  
wánj proti obydlj nebestěmu nazývá hnjzda / nidus ; Swatj Jan Šlatowštwj / ludicra puer-  
torum edificiola, titěrnj / a blátěnnj dětinštwj domečty ; taš že wššyčnj musšme se přšjnat  
Swatým Augustynem / etiam si non liceret in celo manere, quam unius diei morā, propter hoc  
innumerabilis : anni hujus vitā pleni delicijs, meritō, rectēq; contemnerentur, byšby nám do-  
woleno ne bylo / qen za geđen den w Nebi býti / šlusně bychom potupili / a žawšli nežššlná šela  
pšná rozššš šwetštwj : ō quæ illa exultatio Angelorum, quæ gloria resurgentium Sanctorum,  
quale regnum exinde iustorum, qualis civitas nova Jerusalem ! ō gaté tam pššanj Angelūw ! gaté  
řtrá šláwa ž mrtwých wššawagjých Swatých Bojžj / gaté řtrálowštwj přštom šprawedlnjých / gaté  
to měšto nové Jeruzalem ! wyřšřuge Tertullian. **Wteda musšme opuššit swět : opuššit  
šštwj swěta tohoto otwřá nám brány Nebestě. **Alle řekne něšdo / řterak nám to swět-  
štwj možná gest ? odpowjdám gá / gest možná / a musš být možná / šyce žádnjmu šwět-  
štwj možná ne bude špasenj dogiti : ř wěyštraze wššech tašowých swětáštjw mluwj  
Swatj Pawel : řtráť čas gest / w němž nic gineho ne pozuššává / než aby ti / řterij magj šenu  
býti / gakoby gich ne měli ; a řterij wššawagj / gakoby ne wššawagj / a řterij se radugi / gakoby se ne radowagj  
li / a řterij řkupugj / gakoby ne wššawagj / a řterij se radugi / gakoby se ne radowagj  
pomijž žpůsob tohoto swěta. **Taš se tedy wššawagj tohoto swěta / gakoby ne wššawagj ; nebo ř-  
řekne s prawdau / řdyž čas wšššřehowanj gebo z tohoto swěta proššřědkem šmrti se přš-  
řewěšš / iterum relinquo mundum, opět opausššim swět ; nebo přwé gšem ho opušššil / řdyž  
řochal / anjz lšřti / a fortele / a chlipnošti / a rozpusššilošti nasledowal ; & vado ad Patrem  
y daušámě šyně / že gdu ř Otcy Nebestěmu / abych tam žšěššil mjšta ta dalece rošššřě-  
ná / a opanowal Řtrálowštwj Bojžj na wěky wěkůw. **Amen.**********

Medit. libro  
de dilig. Deo

l. 3. natur.  
quæst.

l. 2. de con-  
sol. in ps. 38.  
hom. 27.

l. 3. de arbi-  
trio. c. 15.

l. de speřac.  
c. 28.

1. ad Cor. 7.